

GRAMŞİYAN HEGEMONYANIN YENİDEN ÜRETİMİNDE BİR BURJUVA BİLİM DALI OLARAK ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ

Yasin AVCI¹, Rukiye SAYGILI²

Öz

Antonio Gramsci, hegemonya yaklaşımı sebebiyle Uluslararası İlişkiler (Uİ) disiplini nezdinde tartışılan önemli isimlerdendir. Nitekim Uİ’de hâkim olan ve zor ile maddi güç unsurlarına dayalı hegemonya yaklaşımı yerine rıza bileşenini de temel alan bir hegemonya kurgusu ortaya koyan Gramsci’nin disiplinindeki etkisi güçlü olmuştur. Öyle ki Gramsci’ye dair Uİ çalışmaları, ağırlıklı olarak Neo-Gramşiyen bir perspektifle ortaya konan Robert W. Cox’un Eleştirel Teorisi etrafında kümelenmiştir. Benzer şekilde Gramşiyen hegemonya ile disiplinin teorilerinin hegemonya yaklaşımlarını mukayeseli olarak inceleyen çalışmalar da yaygındır. Bu çalışmada ise bizatihi Uİ disiplini, Gramşiyen hegemonyanın devamı/yeniden üretimi noktasındaki işlevselliği kapsamında incelenmiştir. Bir başka anlatımla Gramsci’nin üzerinde durduğu hegemonyanın rıza unsurunun tesisi bakımından Uİ’nin araçsallığı ile disiplinin bu araçsallığının hegemonyanın görünümünden hangilerine denk geldiği meselesi çalışmanın temel sorunsalıdır. Dolayısıyla çalışmada, Uİ’nin hâkim burjuva sınıfın bir disiplini olduğunu gösteren emareler üzerinden disiplinin Gramşiyen hegemonyanın rıza unsurunun tesisi bakımından nasıl işlevselleştirildiğinin ortaya konması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Antonio Gramsci, Hegemonya, Uluslararası İlişkiler
JEL Sınıflandırması: B24, B51

THE DISCIPLINE OF INTERNATIONAL RELATIONS AS A BOURGEOIS SCIENCE IN THE REPRODUCTION OF GRAMSHIAN HEGEMONY

Abstract

Antonio Gramsci is one of the important names discussed in the International Relations (IR) discipline due to his approach to hegemony. Indeed, Gramsci, who put forward a hegemony structure based on the consent component instead of the hegemony approach that is dominant in IR and based on the elements of coercion and material power, has had a strong influence on the discipline. So much so that IR studies on Gramsci are mainly clustered around Robert W. Cox’s Critical Theory, which is put forward with a Neo-Gramscian perspective. Similarly, studies that comparatively examine the hegemony approaches of the theories of the discipline with Gramscian hegemony are also common. In this study, the IR discipline itself is examined within the scope of its functionality in terms of the continuation/reproduction of Gramscian hegemony. In other words, the instrumentality of IR in terms of establishing the consent element of hegemony that Gramsci emphasizes and the issue of which aspects of hegemony this instrumentality of the discipline corresponds to are the fundamental problematic of the study. Therefore, the study aims to reveal how the discipline is functionalized in terms of establishing the consent element of Gramscian hegemony, through the signs that show that IR is a discipline of the dominant bourgeois class.

Keywords: Antonio Gramsci, Hegemony, International Relations
JEL Classification: B24, B51

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: yasinavci@selcuk.edu.tr, ORCID İD: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-1909-4778>

² Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: rsaygili@selcuk.edu.tr, ORCID İD: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0003-4204-7037>

1. GİRİŞ

Antonio Gramsci (1891-1937), hegemonya kavramı vasıtasıyla Marksizm gibi *grand* bir teoriyi etkilediği kadar sosyal bilimlerin genelinde de yankı uyandırmıştır. Marksizm açısından bakılacak olursa; Gramsci'nin iktidar olgusunu alt yapının ontolojik zorunluluğunu reddetmeden üst yapıyla ilişkilendirmesi, iktidarı salt zora/güce dayandırmadan ideolojik-kültürel-hukuksal üst yapı araçlarından oluşan pratik stratejileri rıza aracılığıyla açıklaması ve yalnızca yapıya odaklanmayarak *praxis*'i tarihsel değişimin itici gücü olarak görmesi hususlar kuramda epistemolojik bir kırılma yaratmıştır (Thomas, 2009:1). Bu bakımdan Gramsci'nin re-formüle ettiği hegemonya, iktidarın rıza aracılığıyla yeniden üretilmesi ve burjuva sınıfın iktidarının yığınlar nezdinde ahlaki-fikri-kültürel açılardan tesis edilmesi anlamına gelmektedir. Gramsci, hegemonya kavrayışının özünü oluşturan rızanın nasıl elde edildiğini ortaya koymak adına da tarihsel blok ile diyalektik stratejiden (Yetiş, 2014:88) hareketle geliştirdiği siyasal toplum, sivil toplum, mevzi savaşı, manevra savaşı, zor ve rıza birlikteliği kavramlarından yararlanmıştır.

Sosyal bilimler çerçevesinden ise Gramsci'nin hegemonya yaklaşımı belki de en çok Uluslararası İlişkiler (UI) disiplini nezdinde etki yaratmıştır. Bunun sebeplerini sıralamak gerekirse ilk olarak hegemonya kavramı, UI'nin önemli kavramlarından olagelmıştır. Nitekim disiplinin önemli teorilerinden olan Realizm güç ile örüntülü uluslararası ilişkiler mantığını kurgularken herhangi bir devletin hâkim konumunu bu kavram üzerinden açıklamıştır (Antoniades, 2018:597-598). Ancak kavramın UI'deki yaygınlığı, disiplinin ilk teorilerinden olan Realizm ile sınırlı değildir. Öyle ki Klasik Jeopolitik Teoriler, Neo-Realizm, Neo-Liberalizm, Hegemonik İstikrar Teorisi, Uzun Döngü Teorisi ve Güç İntikal Teorisi gibi farklı açılardan uluslararası ilişkileri ele alan birçok UI teorisi ya hegemonyanın ayrıcalıklı konumu üzerinden formüle edilmiş ya da ona teoride ayrıcalıklı bir konum atfetmiştir. Dolayısıyla Gramsci'nin geliştirdiği hegemonya yaklaşımı disiplinin hâkim kavramlarından bir tanesine denk geldiği için UI'deki Gramsci etkisi gözle görünürdür.

İkinci olarak hegemonyanın örneklendirilen bu teorilerde ele alınış biçiminin ortaklaşması, Gramsci'nin UI'ye farklı bir hegemonya üzerinden girişini kolaylaştırmıştır. Bir başka anlatımla Gramşiyen hegemonyaya kadar UI'deki hegemonya kavrayışlarının örneğin salt zora, maddi unsurlara dayandırılması ve söz konusu hegemonyanın disiplinin anarşi prensibi üzerine bina edilmesi gibi noktalarda kesişmeleri, Gramsci'nin geliştirdiği ve rızayı da öne çıkaran hegemonyasının Eleştirel Teori ile Robert W. Cox üzerinden disiplinde rağbet görmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Gramşiyen hegemonyanın "uluslararasılaş(tırıl)ması" nedeniyle UI'de Gramsci daha fazla ele alınır olmuştur. Üçüncü olarak UI'nin büyük güç politikasına dayalı pratik doğası da disiplin özelinde hegemonyanın yaygın şekilde kullanılmasının ve disiplindeki Gramşiyen etkinin sebeplerindedir. Bunun da ötesinde uluslararası ilişkileri dönemselleştirirken yüzyılın hegemon gücü üzerinden bir tasnif yapılması siyasi tarih bağlamında genellikle tercih edilen bir yoldur. Örneğin 16. yüzyıldan itibaren sırasıyla Hollanda, İngiltere, Fransa, yeniden İngiltere ve ABD'nin hegemon güç olduğu bir uluslararası ilişkiler tarihi anlatısı geliştirilmiştir (Gilpin, 1981; Kennedy, 1987; Krasner, 1976). Böylece Gramsci'nin yalnızca teoride değil pratikte de UI'de önemli yer tutan/karşılık bulan hegemonya vasıtasıyla üzerinden disipline girişi etkili olmuştur. Bu etkiye paralel olarak Gramsci ve UI arasındaki ilişki disiplinin yaygın olarak çalışılan konularındandır. Benzer şekilde UI'deki hegemonya kavrayışları ile Gramşiyen hegemonyanın mukayesesi üzerine temellendirilmiş çalışmalar da yaygın olarak mevcuttur. Bu çalışmada ise Gramşiyen hegemonya ile UI arasındaki ilişki, bahse konu literatürden farklı olarak ve UI'nin disiplinel varlığının Gramşiyen anlamda hegemonyanın devamı/yeniden üretimi noktasındaki işlevselliği üzerinden irdelenmiştir. Bir başka anlatımla bu çalışmanın temel sorunsalı, UI'nin Gramsci'nin rıza

unsurunu ön plana çıkardığı hegemonyanın yeniden üretiminde nasıl araçsallaştırıldığı ile disiplinin hangi açılardan söz konusu araçsallaştırmaya müsait olduğudur.

Tüm bu noktalardan hareketle çalışma iki ana bölümden oluşmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde Gramsci'nin hegemonyası ile hegemonyanın görünümleri olan tarihsel blok, manevra-mevzi savaşı ve zor-rıza dengesi, eğitim, organik aydınlar ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Uİ'nin kuruluşundan itibaren hâkim burjuva sınıfın çıkarına/yararına dayalı bir disiplin olduğunu gösteren emareler üzerinde durulmuş, devamında da Uİ'nin Gramşiyen hegemonyanın rıza unsurunu sağlamada üstlendiği işlevler incelenmiş ve bu işlevlerin Gramşiyen hegemonyanın görünümünden hangilerine tekabül ettiği analiz edilmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki Uİ'nin sınıfsal karakteri ile disiplinin Gramşiyen hegemonyanın yeniden üretimi noktasındaki işlevselliği birbiriyle bağlantılı konular olduğundan disiplinin sınıfsal karakterini ortaya koyan her husus aynı zamanda Uİ'nin Gramşiyen hegemonya için işlevselliğini de içermektedir, *vice versa*.

2. GRAMŞİYEN HEGEMONYA ve HEGEMONYANIN GÖRÜNÜMLERİ

2.1. Hegemonya Kavramı ve Gramsci'nin *Centaur*'u

Hegemonya, sözlük anlamı itibariyle bir toplumsal ya da siyasal grubun diğerleri üzerindeki meşru norm ile düşünceler tarafından tahkim edilen üstünlüğü anlamına gelmektedir (Rosamond, 2007). Kavramın ilk kullanımı, Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır. Nitekim Antik Yunancadaki *eghemon/hegemonia* sözcüğünden türetilen hegemonya, kent devletleri arasından diğerlerine hükmeden nitelendirmek için kullanılmıştır. Kavramın etimolojik kökenine yönelik bir diğer iddia ise hegemonyanın yönetmek/yönlendirmek anlamına gelen *eghestai* sözcüğünde türetilmiştir (Hoare ve Sperber, 2016:118). Bu çerçevede kavram, Antik Yunan'da siyasi-askeri ittifakları ve bir kent devletinin yönlendirici üstünlüğünü açıklamak için de kullanılmıştır (Yetiş, 2014:87). Antik dönemde askeri ve siyasi boyutuyla ön plana çıkan hegemonyanın modern dönemdeki gelişmelere bağlı biçimde boyutu ve içeriği değişime uğramıştır. Öyle ki tahakküm-uzlaşma unsurlarıyla birlikte ve modern siyasi devrimler neticesinde (Gramsci, 1971:55-56) öne çıkan ekonomik, toplumsal ve ahlaki boyutlar da hegemonyanın içeriğine dâhil edilmiştir (Sarıöz Gökten, 2013:20).

Modern uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle birlikte hegemonya bir yandan devletlerin kurduğu ittifaklar ile tahakküm ve egemenlik tesisini betimlerken; diğer yandan dünya üzerinde egemen olan tek bir devleti nitelendirmek için kullanılmaya başlanmıştır (Worth, 2015). Ancak hegemonya kavramına dair esaslı içerik değişiminin Rus Marksistlerle birlikte ortaya çıktığını belirtmek gerekmektedir (Yetiş, 2009a: 148). Nitekim 1880'li yıllarla birlikte Giorgi Valentinovich Plekhanov'un başını çektiği Rus Marksistler hegemonya kavramının yerleşik içeriğini değiştirmiştir. Öyle ki Plekhanov'un *gegemonia* (hegemonya) kavramı, işçi sınıfının burjuvaziye karşı olan devrim mücadelesinde yürüttüğü/yürütmesi gereken özgül ve özerk mücadeleye karşılık gelmiştir (Bensussan ve Labica, 2016:435). Rus Marksistlerden hegemonyanın içeriğine yönelik değiştirici/dönüştürücü katkı sağlayan bir diğer isim ise Vladimir Iliç Lenin'dir. Lenin, işçi sınıfının komünizme giden sınıf mücadelesinde köylülük gibi farklı toplumsal sınıflarla kuracağı siyasi ittifakta teorik ve ideolojik liderliği üstlenmesi gerekliliğini vurgulamak için hegemonyaya başvurmuştur (Bocock, 1986:25; Yetiş, 2009a:148; Yetiş, 2014:87-88). Bu bağlamda kavramın klasik kullanımını yadsımayan Lenin, hegemonya aracılığıyla siyasi topluma odaklansa da Gramşiyen hegemonyanın ortaya çıkışına katkı sağlamıştır.

Dokuz yıllık cezaevi tecrübesinde siyaset dışında farklı birçok konuyu incelediği otuz üç defterden derlenen *Hapishane Defterleri* isimli eserde Gramsci³, Lenin'e koşut olarak hegemonyayı

³ Elbette Gramsci'nin içine doğduğu sosyo-politik ortam ile kişisel yaşam deneyimi onun siyaset felsefesinin inşasını ve hegemonyaya yaklaşımını yakından etkilemiştir. Ancak Gramsci'nin kişisel yaşamı bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Gramsci'nin yaşam öyküsü hakkında detaylı bilgi için bkz. (Fiori, 2009); (Cammatt, 1967); (Clark, 1977); (Davidson, 1977); (Pearmain, 2020).

sınıfsal taban ile bağımlı gruplara dayandırmış ve hegemonik sistem içindeki güç ilişkisine yer vermiştir (Portelli, 1982:70-73). Gramsci; sınıf, sınıf bilinci, güç ilişkisi vb. konularda Lenin'in hegemonyasından etkilense de kavramın boyutu, ortaya çıktığı alanlar, onun uygulayıcıları vb. hususlarda ondan farklılaşmış ve kavramı epistemolojik açıdan genişleterek orijinal halinden daha öteye taşımıştır. Diğer Marksistlerden farklı biçimde yapısal indirgemeciliğe karşı çıkararak kavramı tarihsel-kültürel temelde ele alan Gramsci; hegemonyayı devletteki egemen değerler ile düşünce biçimlerini yansıtan yapılar, süreçler, pratikler ve araçlar bütünlüğünün içerdiği karmaşık ilişkiler örüntüsünü ifade etmek için kullanmıştır (Yetiş, 2009a:149).

Gramsci, aslında hegemonya aracılığıyla "Batı'da neden bir devrimin meydana gelmediği", "toplumların kapitalizmin zayıflıklarına rağmen nasıl ayakta kaldığı", "kapitalist sistemin rıza aracılığıyla insanları nasıl yönettiği" ve "sömürü ile baskıya rağmen insanların tarihsel bloğa neden destek verdiği" gibi sorulara cevap aramıştır (Ransome, 2010:18; Hawkes, 2004:116). Ona göre kapitalizmin mevcudiyetini ve devamlılığını sağlayan temel husus, hegemonik ilişkiler vasıtasıyla yığınların sisteme yönelik ideolojik desteğinin sağlanmasıdır. Sadece alt yapısal değil, aynı zamanda üst yapısal araçlar sayesinde meşruiyet sağlayan sınıf, iktidarını kurumsallaştıran ve ideolojik üstünlüğünü sağlayan ahlaki, fikri ve kültürel ikna neticesinde yarattığı ortak irade ve çıkar birlikteliği suretiyle egemen hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, hegemonya bağlaşıklık ve alt sınıfların egemen sınıfa ait olan ahlaki, fikri ve kültürel değerlerini, pratik ilişki kodlarını, dünya görüşlerini çimento işlevi gören ideoloji aracılığıyla gönüllü biçimde içselleştirmelerini sağlamaktadır (Gramsci, 1971).

Görüldüğü üzere Gramsci için hegemonya, her şeyden önce toplumsal sınıflar arasındaki ilişki biçimine karşılık gelmektedir. Bununla birlikte Gramsci, hegemonyayı hapishane öncesi ve sonrası çalışmalarında farklı anlamlarda değerlendirmiştir. Örneğin 1926 tarihli bir makalesinde hegemonya kavramıyla işçi sınıfı iktidarının tüm toplumsal sınıflara hizmet verebilmesi için kurması gereken ittifaklar sistemine atıf yapmıştır (Gramsci, 1978:443). Bu bağlamda Gramsci, hapishane dönemi öncesinde devrime yönelik umudunu saklı tuttuğu için hegemonyayı işçi sınıfı iktidarının uzantısı olarak tasarlamıştır (Gramsci, 1978:431). Hapishane süreci Gramsci'yi devrim konusunda kısmi bir karamsarlığa ittiği için bu kez de kavram kapitalist sistemin devamlılığının hangi koşullarda sağlandığı sorunsalı üzerinden ele alınmıştır (McLellan, 2012:33). Nitekim hapishane sürecinde hegemonyayı Karl Marx'ın ezilen sınıfların sınıfsal konumlarını unutmalarını sağlayan *false consciousness* ile yani yanlış bilinç⁴ ile ilintilendirmiştir (Martin, 2002:263).

Gramsci'nin hegemonyasını en açık şekilde ortaya koyan bizzat kendisi tarafından kullanılan ve Machiavelli'nin iktidarı betimlemek için başvurduğu *Centaur* yani insan başlı at alegorisidir (Anderson, 2017:100). Bu sayede Gramsci hegemonyayı zor/zorlama (coercion) ve rızanın (consent) birleşimi olarak sunmuştur. Bunlardan zor(lama) yani fiziki güç faktörü burjuva iktidarının rıza göstermeyen toplumsal sınıflar üzerinde sahip olduğu meşru bir aygıttır. Ancak ona göre zor(lama) hegemonyanın bir parçası olmakla birlikte asıl olan rızadır (Murphy, 1998:417) ve rıza ise burjuva iktidarının hegemonya için diğer toplumsal sınıfları zor yoluyla bastırmaktan ziyade kendi ideolojisini liderlik ve ikna kabiliyetiyle ortak düşünce anlayışı olarak topluma yansımasıdır. Gramsci'nin deyişiyle rıza unsuru, burjuva iktidarının hegemonyasını tesis etmek/sürdürmek için araçsallaştırdığı *forma mentis* yani ideolojik sağduyudur (Buttigieg, 1995:13). Bu nedenle hegemonyanın rıza unsuru devletin

⁴ Marx'ın yanlış bilinç yaklaşımı, ezilen sınıfların kapitalist sistemle istemsizce bütünleşmesini açıklamaktadır. Buna göre burjuva iktidarı tarafından eğitim, kitle iletişim araçları ve din gibi çeşitli siyasi uygulamalar aracılığıyla yaygınlaştırılan düşünce-yaşam tarzı, değerler ve zevkler devletin siyasi olanaklarının yanı sıra burjuvanın yığınlar üzerindeki egemenliğini sağlamlaştırmaktadır. Sonuç olarak ezilen sınıfların egemen kültürün değer ve ilkelerini kendilerine aitmiş gibi kabul etmesiyle burjuva sınıfın hegemonyası tesis edilmiş olmaktadır (Showstack-Sassoon, 1980).

mekanizmalarıyla değil, düşünce birliğinin üretilebildiği özgür bir alan olan sivil toplumda tesis edilmektedir (Augelli ve Murphy, 1993:130).

2.2. Hegemonyanın Görünümleri

2.2.1. Tarihsel Blok

Gramsci'nin hegemonyasını en açık şekilde ortaya koyan bizzat kendisi tarafından kullanılan ve Machiavelli'nin iktidarı betimlemek için başvurduğu Centaur yani insan başlı at alegorisidir (Anderson, 2017:100). Gramşiyen hegemonyanın içeriğini ortaya koymanın ve *Defterler*'deki matrisi anlamının önemli bir yolu Ransome (2010) tarafından hegemonyanın görünümüleri olarak kabul edilen tarihsel blok, mevzi-manevra savaşı ile zor-rıza ilişkisi üzerinden bir okuma yapmaktır. Tarihsel blok ile başlamak gerekirse; tarihsel blok (blocco storico-historic bloc) Gramsci'nin Georges Eugene Sorel'in (1999:20) sosyal mit (social myth) kavramından hareketle geliştirdiği bir kavramdır. Sorel'e göre güçlü ve canlı sosyal kuvvetlerin ürünü olan sosyal mitler, toplumların kendi gerçekliklerini yaratmalarını sağlamaktadır. Gramsci (1978:462) tarihsel bloğu hapisane öncesi yazılarında işçi sınıfı ve köylülük arasındaki sınıfsal ittifaka atıf yapmak için kullanırken; *Defterler*'de ise -hegemonya kavramında olduğu gibi- kavramın içeriğini genişletmiştir. Gramsci'nin tarihsel blok kavramını ortaya atmasını sağlayan bir diğer önemli kaynak ise Marx'tır. Nitekim Gramsci, Marx'ın alt yapı ile üst yapı arasında tesis ettiğini iddia ettiği kes(k)in ayrımın toplumsal değişimi açıklayamadığını ileri sürmüştür (Martin, 1997:49).

Alt yapı ile üst yapı arasındaki iddia ettiği bu ayrımı reddeden Gramsci ise sivil toplum alanındaki siyasi ilişkiler ile üretim ilişkilerinin bir bütünlük arz ettiğini belirtmiştir. Ona göre alt yapıya kıyasla üst yapı önemsiz olmadığı gibi bu ikisi arasında durağanlıktan uzak, karşılıklı belirlenimci ve dinamik bir ilişki bulunmaktadır (Williams, 1973:3-16). Bu bakımdan alt yapı ve üst yapının tarihsel bloğu oluşturduğunu belirten Gramsci'ye göre üst yapının çelişkili ve uyumsuz orkestrası toplumsal üretim ilişkilerinin bir yansımasıdır ve bu düşünce de yapı ile üst yapılar arasındaki diyalektik bir sürece dayanmaktadır (Gramsci, 1971:366). Dolayısıyla Gramsci'nin siyaset kuramını somutlaştıran ve onun yapısal determinizme karşı koyuşunun bir tezahürü olan tarihsel blok; siyasi, ideolojik, kültürel ve ekonomik ilişkiler arasında tarihi ancak *ad hoc* bir uyumun ulusal bağlamda zirveye çıktığı durumları ifade etmektedir. Tarihsel blok, farklı toplumsal sınıfların çıkarlarının siyasi olarak uyumlaştırılarak genelleştirilmesi çabasının bir sonucudur. Kavram, bir yandan farklı toplumsal sınıfların alt yapı ve üst yapı arasında şekillenen farklı sınıfsal çıkarlarını gerçekleştirmek için oluşturdukları tarihsel ve geçici koalisyonlara karşılık gelirken; diğer yandan maddi kuvvetle aynı enerjiye sahip ideolojilerin organik (iş)birliğini, karşılıklı bağımlılığını ve hegemonyayı üretecek kurumları betimlemektedir (Kahraman, 2010: 123-124).

Aynı zamanda tarihsel blok, eylem ile kuramın ve kitleler ile aydınların diyalektik birlikteliğini yansıtmaktadır. Tarihsel bloğu yaratan egemen sınıf; yeri geldiğinde kendi çıkarı aleyhine bile olsa alt sınıfların çıkarlarını gerçekleştirmelerine izin vererek hegemonyayı inşa etmektedir (Gill, 1990:45-46). Tarihsel blokların hegemonik başarısı ise üretim tarzında üstlendikleri konumla yakından ilişkilidir. Ancak tarihsel bloğun inşası ve işlevselliği sadece ekonomik ittifak kurmak ile sınırlı değildir, nitekim tarihsel blok hegemonyanın halk tarafından soğurulması için de çaba harcamalıdır. Bu süreçte ise egemen sınıfın değerlerini, stratejilerini ve politikalarını hayata geçirecek teorisyenler ile araçlar devreye girmektedir. Gramsci'nin enternasyonalizme duyduğu inanca paralel olarak tarihsel bloğu yerel ya da ulusal boyutla sınırlı görmeyip uluslararası boyutu da dikkate aldığı unutulmamalıdır (Portelli, 1982).

Hegemonya ile tarihsel bloğun inşası sürecinde ise düşünceler, maddi kabiliyetler ve kurumlar olmak üzere karşılıklı bağımlılık içerisinde bulunan üç unsura ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak hegemonya varlığını tarihsel bloğa borçluysen tersi geçerli değildir. Bir başka anlatımla, egemen sınıflar lehine

toplumsal sınıflar arasında karşılıklı çıkarları gerçekleştiremediği ve rızayı tesis edemediği takdirde tarihsel blok hegemonik olarak nitelendirilememektedir (Adamson, 1980:177-178). Tarihsel bloğun, hegemonyayı tesis edemediği ya da kitlelerin rızasını kaybetmeye başladığı durumda ise eskinin ölümü ve yeninin henüz doğmaması (Portelli, 1982:127) olarak tasvir edilen organik krizle karşı karşıya kalınmaktadır. Tarihsel blok ile hegemonyanın tahlili için organik birliğin kuşattığı sivil ve siyasal toplum ayrımı oldukça önemlidir. Diğer Marksistlerden farklı olarak Gramsci'ye göre ahlaki, fikri ve kültürel bir içeriğe sahip sivil toplum ile devleti niteleyen siyasal toplum temel üst yapı uğraklarıdır (Yetiş, 2009b:131). Ancak Gramşiyen sivil toplum, devlet ile alt yapısal unsurlar arasındaki ilişkiyi sağlayan kurumları da içinde barındıran bir alandır. Gramsci'nin siyasi partiler, basın, aile gibi siyasi ve toplumsal kurumlar yanında dünya görüşlerini, felsefelerini, dinlerini ve sağduyuyu kapsayan fikri ve manevi faaliyetleri de uzlaşma alanı olan sivil toplum içine yerleştirmesi (Vergin, 2014:89), onun ideolojik uğrağı kurumsal ve örgütsel uğraktan daha üst seviyeye taşıma amacıyla ilişkilidir (Ransome, 2010:218). Bu bağlamda üst yapı içinde yer alan ancak alt yapısal olanı göz ardı etmeyen Gramşiyen sivil toplum, toplumsal bir grubun, toplumun bütünü üzerindeki siyasal ve kültürel hegemonyası ya da devletin etik içeriğidir (aktaran Yavuz, 2011:16; Halifeoğlu ve Yetiş, 2013:175). Buna göre Gramsci, sivil toplumu; devlet ile devlet kurumları dışındaki sosyal ilişkiler ile kilise, sendika, siyasi parti ve okul gibi özel örgütlenmelerin yer aldığı kültürel alan üzerine bina etmiştir (Yetiş, 2014: 91, Portelli, 1982: 27-28; Ransome, 2010:185).

Kimlikleri yeniden şekillendirerek ve kapitalizm aracılığıyla toplumsal elitlerin hâkimiyetini garantileyerek bir hegemonya alanı haline gelen sivil toplum, hegemonyanın üretimini sağlamanın yanında koşullara göre onun yeniden üretilmesine de hizmet etmeye devam etmektedir (Hunt, 1986: 209; Hall vd, 1985:9; Mouffe, 1979:10). Bu bağlamda tarihsel blok içerisinde yer alan sivil toplum, asıl amaç olan hegemonyayı seferber etmekte ve ona ulaşmak için Gramşiyen terminolojiye göre aracı bir rol oynamaktadır. Gramsci, sivil toplumunun karşına yerleştirdiği siyasal toplumu ise dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlamıştır. Dar anlamıyla siyasal toplum, sivil toplumun karşında yer almaktadır ve bu açıdan devlet de (siyasal toplum) egemen sınıfın iktidarını pekiştiren üretim ilişkilerine ek olarak zor ve baskı araçlarının yardımıyla tahakküme dayalı iktidar pratiklerine kurumsal görünüm kazandıran aygıtlar toplamıdır. Geniş anlamda siyasal toplum ise rıza-tahakküm ve hegemonya-diktatorya gibi ayrımları birleyen entegral (bütüncül) devleti ifade etmektedir. Dolayısıyla entegral devlet; hegemonya alanı olan sivil toplum ile onun içinde erittiği siyasal toplumu kaynaştırmaktadır. Bu yolla da tahakkümü hegemonyayla donatarak egemen sınıfın iktidarını tesis etmekte ve pekiştirmektedir (Yetiş, 2009a:143-146). Tüm bu hususlar ışığında Gramsci'nin "devlet = sivil toplum + siyasal toplum" şeklindeki formülü, yapısal ve üst yapısal unsurların iş birliğini betimlemesi açısından oldukça önemlidir (Gramsci, 1971:263).

Sivil ve siyasal toplum arasındaki ilişkinin analizinde Doğu-Batı dikotomisi tarihsel bloğu anlaşılır kılmaktadır. Gramsci (1971:238), Doğu ve Batı toplumlarında sivil ve siyasal toplum arasındaki ilişkiye bakarak Doğu toplumlarında devletin her şeyi ve sivil toplumun ise ilkel ve pelteleşmiş bir yapıyı temsil ettiğini belirtmiştir. Buna karşın Batı toplumlarında ikisi arasındaki düzenli ilişki nedeniyle sivil toplumu devletin arkasındaki güç olarak ele almıştır. Doğu'nun aksine Batı'da sivil toplum ile devlet arasındaki dengeli, izafi ve tamamlayıcı ilişki, sivil toplumun devletten özerk olarak varlığını sürdürmesine ve devletin yaşadığı krizler esnasında sivil toplumun onu korumasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Batı toplumlarında konsensüs oluşturan araçlar vasıtasıyla sivil toplumda üretilen hegemonya, baskı ve tahakkümün alanı olan devleti kuşatarak rızanın yeniden üretimine katkı sağlamaktadır. Batı ve Doğu arasındaki bu farkın dayanakları ise hegemonyanın benzersiz yayılışı, Batı toplumlarındaki gelişmiş kapitalizm, demokratik kültür ile hegemonik aygıtların baskı aygıtları karşındaki güçlü konumunda aranmalıdır. Bu nedenle sivil toplumu elde etme biçimi de iki toplum arasında farklılık

göstermektedir. Gramsci'ye göre (1971:235) Doğu'da devrim aracılığıyla sivil toplum ele geçirilmeye çalışılırken; Batı'da ise devrimci ayaklanmalara karşı daha ihtiyatlı yaklaşmaktadır.

2.2.2. Manevra-Mevzi Savaşları

Sivil-siyasal toplum ile Doğu-Batı dikotomisi, hegemonyanın bir diğer görünümü olan manevra-mevzi savaşı dikotomisinin analizi için referans noktalarıdır. Tarihsel ve kültürel koşullara bağlı olarak her toplum farklılık gösterse de askerlik ile siyaset açısından toplumların teknik bir benzerliği bulunmaktadır. Bu nedenle askeri teknikler ile stratejilerin siyasal mücadelelere kaynaklık edebileceğini düşünen Gramsci, kapitalizmin gelişmişlik seviyesine göre manevra, mevzi ve yeraltı savaşı olmak üzere üç savaştan bahsetmiştir (Gramsci, 2014:318). Bunlar içinde özellikle manevra ve mevzi savaşına odaklanan Gramsci; manevra savaşında Marx'ın sürekli devrim yaklaşımından, mevzi savaşında ise 1930 koşullarına uyarlayarak Sivil Toplum = Birleşik Cephe = Mevzi Savaşı şeklinde oluşturduğu denklemde de yer verdiği (Anderson, 2007:30,89; Gramsci, 2014:325-326) Lenin'in birleşik cephe kavramından etkilenmiştir. Manevra savaşı, Doğu'da sadece ardında güçlü kalesi, siper sistemi ve dışarısında da hendeği olan devleti ve iktidarı elde etmeyi amaçlayan cephe saldırısıdır. Güçlü bir sivil toplumun eksikliği nedeniyle ileri hattaki bir siperden başka bir şeyi olmayan ve devleti bir çırpıda ele geçirmeye odaklanan bu savaş, tahakkümü ve zoru araçsallaştırmıştır.

Doğu'nun basit yapısına karşın gelişmiş ve karmaşık bir sivil topluma sahip Batı'da yürütülecek strateji olarak benimsenen mevzi savaşı ise değerler, ideolojiler ve kültürel biçimlere odaklanan uzun soluklu bir savaş mantığını içermektedir. Bununla birlikte mevzi savaşı; iktidarı elde etme amacıyla ardında siperlere, hendeklere ve kalelere sahip sivil toplumda yürütülen askeri, siyasi ve ekonomik güç ilişkilerinden, hegemonya etkinliklerinden ve mücadelelerinden meydana gelmektedir. Bu bağlamda mevzi savaşı, sivil toplumun ardında yer alan unsurları zayıflatarak onları etkisiz hale getiren, planlandığı şekilde devam eden ve fikri-siyasi saldırılar aracılığıyla sivil toplumu ele geçiren stratejidir (Ransome, 2010: 194). Bu nitelikteki savaşı kazanmak için kapitalizmin gelişmesi sonucunda sivil toplumun birer parçası ve aynı zamanda mevzisi olan karşı hegemonik güce sahip bütün örgütlere, endüstrilere, ideolojik oydaşmaya, özveri ile bilince sahip çok sayıda insana ve en nihayetinde praksise ulaşmayı sağlayan modern prene yani siyasi partiye ihtiyaç duyulmaktadır (Gramsci, 1971:80, Gramsci, 2014:323, Carnoy, 2001, Carnoy, 2014). Sivil topluma yönelik saldırılar, sadece dirençli koronak ve sığınaklara sahip bir hendeği ya da dış yüzeyi yıkmaktadır (Gramsci, 1971:243). Ancak devlet olarak kabul edilen bu hendek ya da dış yüzeyin ardında dayanaklı kurumlar ile saldırıları püskürtme potansiyeline sahip savunma hattı bulunmaktadır (Gramsci, 2014:324). Bu sayede devlet sarsılsa bile güçlü yapıya sahip sivil toplum varlığını sürdürmektedir. Ancak Gramsci, mevzi farklılığı nedeniyle hendeklerin çokluğunun ve enginliğinin toplumsal açıdan farklılaştığını belirtmektedir (Ransome, 2010:186).

2.2.3. Zor-Rıza Dengesi, Eğitim ve Organik Aydınlar

Egemen sınıf, kendi çıkarları ile müttefiklerinin çıkarlarını gerçekleştirmek için fiziksel güç kullanımı ile rıza teminine dayanan dualist bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu durum, hegemonyanın diğer görünümü olan zor ve rızanın (dengeli) birlikteliğinin analizini gerektirmektedir. Gramşiyen retorikte yer alan zor ve rıza birlikteliği; otorite-hegemonya ve vahşet-medeniyet gibi diğer metodolojik ve diyalektik sınıflandırmalar gibi basitten karmaşığa değişik şekilleri iki temel düzeye indirgemeye yarayan (Gramsci, 1971:169-170) diyalektik stratejiye dayanmaktadır. Daha önce de vurgulandığı üzere Gramsci, mitolojik bir yaratık olan *Centaur*'dan hareketle zor ve rızanın paradoksal biçimde aynı bedende vücut bulduğunu ortaya koymuştur. Gramsci bu birlikteliği, siyasi mücadelesinin ve dehşet dolu fiziksel-mental şartlar içinde geçen hapisane günlerinin bir yansıması olarak *Defterler*'de entegral

devlet aracılığıyla somutlaştırmıştır. Gramsci, sivil ve siyasal toplum karşıtlığını zihninin bir köşesinde tutarak entegral devleti, hegemonya aygıtına dönüştürmüştür. Siyaset biliminde tanımlanırken iktidarın zor ve rızanın toplamı olarak formüle edilmesi (Kapani, 2016), hegemonyanın salt biçimde sivil toplumla ilişkilendirilemeyeceğini ve onun entegral devlet içine yerleştirilebileceğini doğrulamaktadır. Ancak, her ne olursa olsun, iktidar tesis edilirken zor ve rıza birbirlerinin aleyhine genişlememelidir. Sadece devlet eliyle kullanılan siyasi iktidar özelinde değil, her türlü iktidarın bu dengeyi sağlaması gerekmektedir. Bir toplumsal grubun iktidarının görünümü yine birbirine diyalektik olarak bağlı olan zor ile ahlaki, fikri ve kültürel liderlik vasıtasıyla ortaya konulmaktadır (Gramsci, 1971:157-158).

Zor ile ahlaki, fikri ve kültürel liderlik sonucunda oluşan rızaya dayanan hegemonya için egemen sınıf, tarihsel blok aracılığıyla hegemonik zeminini meydana getirmektedir. Ancak hegemonya; zordan ziyade iknayı, yaptırım ve ahlaki, fikri, kültürel liderliği kapsamaktadır (Gramsci, 1971:192). Gramsci, hegemonyayı zorla bezenmiş bir rızaya dayandırmaktadır. Tarihsel blok, sivil toplum ile alt yapısal uğrakta edindikleri kazanımlarla yetinmemekte, siyasi ağlar ile kurumsallaşmayı pekiştiren ve kolektif iradeyi temsil eden ahlaki, fikri ve kültürel liderliği sağlayacak araçlara da ihtiyaç duymaktadır (Gill ve Law, 1993:94). Gramsci, yüksek senteze ulaşmak için tarihsel bloktaki güç ilişkilerine yönelik bir çözümleme yaparak rıza ediniminde; toplumsal, siyasal ve askeri düzeydeki güç ilişkilerine odaklanmıştır (Yetiş, 2009a:152; Morton, 2011:137). Ancak hegemonyanın zuhur ettiği evrede ise çeşitli ideolojik basamaklar yer almaktadır. Hegemonik süreçlerin ideolojik alanda yansımaları sırasıyla felsefe, ortak duyu (din), folklor aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu sıralamada felsefe ve folklor iki aşırı uçken; din ve ortak /kamusal duyu mutedil bir nitelik sergilemektedir. Bu öğelerin nitelikleri ne olursa olsun hegemonik üstünlüğün sağlanması için ideolojik eklemlenme sürecinin bu üç düzeyde sürdürülmesi gerekmektedir (Yetiş, 2014:90).

Gramsci, ideolojik yayılmayı sağlamak için zor ile rıza araçları arasında bir ayırım yapmışsa da entegral devleti doğası gereği siyasal toplum ile sivil toplum içine yerleştirmiştir. Siyasal toplumdaki hükmetme ve zorlama aygıtını elinde bulunduran egemen sınıf, aynı zamanda sivil toplumdaki bütün örgütlenmelerde de söz sahibidir. Bu nedenle siyasal toplumun araçları olan yargı, ordu, istihbarat ve polis, ideolojik yayılma sürecinde sivil toplumu desteklemektedir. Ancak hegemonik ilişkilerin rıza unsurundan beslendiği hatırdaki tutulduğunda kilise, kitle iletişim araçları, siyasi partiler, yargı ve eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşlarıyla (Okur, 2015:142) birlikte ideolojik-kültürel formlar, mitler ve ulusal kimlikler de bu ideolojik yayılma faaliyeti içerisine dâhil edilmelidir. Bu nedenle her hegemonya ilişkisinin mutlaka bir eğitim ilişkisi olması ve zor ile rıza araçlarıyla hegemonyanın inşa edilmesi şaşırtıcı değildir. Gramsci zor ile rıza arasındaki bu ilişkinin rıza lehine genişlemesinde ve hegemonyanın konsolidasyonu için gerekli (eğitim) ilişkisinin geliştirilmesinde, aydınların üstlendikleri rolün altını çizmiştir.

Aydınlar meselesi ilk olarak Marx ve Engels'in 1845 tarihli *Alman İdeolojisi* başlıklı eserinde ele alınmıştır. Marx ve Engels üretim araçlarına sahiplik bakımından egemen sınıf olan burjuvazinin zihinsel üretim araçlarına da sahip olduğundan hareketle aydınları bu sınıf ile ilişkilendirmiştir (Marx ve Engels, 1989:64). Ardından Lenin de 1901-1902 yılları arasında kaleme aldığı *Ne Yapmalı?* başlıklı çalışmasında işçi sınıfının iktidarını sağlayacak bir devrimci hareket için devrimci bir teoriye ihtiyaç olduğunu ve bu teorinin de aydınlar aracılığıyla işçi sınıfına getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Lenin, 1943: 28). Bilgi üretimi ile eğitsel fonksiyonları tatbik eden bu aydınların Gramşiyen terminolojide geleneksel ve organik olarak sınıflandırılmaları, onların hegemonik ilişki ağında dâhil oldukları sınıftan bağımsız olmadıkları anlamına gelmektedir. Gramsci'ye göre her sınıf kendi organik aydınına sahiptir, sahip değilse bile kendi organik aydınını yaratma çabasıdadır. Bu aydınların egemen sınıfın değerlerini yaratma, egemen sınıf ile bağlaşıklık gruplar ve alt sınıfların çıkarlarını uyumlaştırma ve oluşan konsensüs

neticesinde siyasal sistemin öznelerinden siyasal topluluklara egemen sınıfın değerlerini benimseterek onları eğitime gibi misyonları bulunmaktadır. Bu bağlamda eğitsel ilişkinin bir parçası olan praksise ulaşmak için insanları güdüleyen organik aydınlar, onları egemen sınıfın değerlerini (ölümüne) savunan neferler haline getirmektedir (Okur, 2015:140).

3. BİR BURJUVA BİLİM DALI OLARAK ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE DİSİPLİNİN GRAMŞİYEN HEGEMONYANIN YENİDEN ÜRETİMİNDEKİ İŞLEVSELLİĞİ

Uİ'nin Gramşiyen hegemonyanın yeniden üretimindeki işlevselliğini irdelemeden önce üzerinde durulması ve cevaplanması gereken sorunsal ise disiplinin egemen sınıfların bir disiplini ya da onların yararına bir disiplin olup olmadığıyla ilişkilidir. Hâlihazırda disiplinin burjuva sınıfın bir disiplini olduğunu ortaya koymak, Uİ'nin Gramşiyen hegemonya noktasındaki işlevselliğini de irdelemek demektir. Uİ'nin bir burjuva bilim dalı olduğunu ve henüz doğuşundan itibaren sınıfsal bir karaktere sahip olduğunu gösteren birçok emare bulunmaktadır. Uİ ortaya çıkışı itibarıyla kapitalizmi üretim biçimi, liberalizmi siyasal ideoloji olarak benimseyen, Batı merkezli, Anglosakson ve son aşamada Amerika Birleşik Devletleri (ABD) temelli bir disiplindir (Uzgel ve Bedirhanoglu, 2015:106). Bilindiği üzere Uİ'ye dair ilk kürsü, Baron David Davies tarafından 1919 yılında Galler Aberystwyth'de, University College of Wales'de kurulmuştur. Dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'un adına atfen kurulan bu kürsünün (Wilson Chair of International Politics) başkanlığına da Sir Alfred Eckhard Zimmern getirilmiştir (Thompson, 1960:18). İkinci kürsü ise 1923'te London School of Economics'de, Philip Noel-Baker'ın başkanlığında ve Sir Montague Maurice Burton'un finansal desteğiyle kurulmuştur (Halliday, 1994:8). Yine aynı yılda ABD'de University of South California'da Los Angeles University of International Relations kürsüsü kurulmuştur. Bunu, 1930 yılında Oxford Üniversitesi'nde kurulan Montague Burton kürsüsü takip etmiştir (Özlük, 2009b:247).

Üniversiteler kadar burjuvazi tarafından finanse edilen üniversite dışı kuruluşlar da Uİ'nin ortaya çıkışına ciddi katkı sağlamıştır. 1910'da Washington'da kurulan Carnegie Endowment for International Peace, aynı yıl Boston'da Edwin Ginn tarafından kurulan International School of Peace, 1920'de Londra'da kurulan Royal Institute of International Affairs (Chatham House), 1921'de New York'ta kurulan Council on Foreign Relations ve 1927'de Cenevre'de kurulan Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales bu konuda öncü olan kuruluşlardır (Yurdusev, 1996:27). Görüldüğü üzere disiplinin kuruluş döneminde ABD'de James Shotwell, Ginn ve Wilson; İngiltere'de ise Norman Angell ve Zimmern gibi bazı düşünürler öne çıkmıştır. Sıralanan bu isimlerin, kürsülerin ve kuruluşların ön planda olduğu disiplinin ortaya çıkış döneminde ise bir disipline ait bilimsel sınırlardan, metodolojiden, ortak dil ve kavramların paylaşılmasından, bütüncül bir araştırma programından bahsetmek mümkün olmadığı gibi daha çok sınıfsal-politik bir çerçevenin ağırlığı görülmektedir (Uzgel ve Bedirhanoglu, 2015:107). Zira bu isimlerin ekseriyetinin burjuva sınıf ile mensubiyet ya da bu sınıfın politik duruşu olan liberalizme yakınlık bakımından ilişkisi bulunmaktadır.

İlk Uİ kürsününün kurucusu olan Davies'in babası Edward, servetini kömür madenlerinden kazanan, Viktorya döneminin en büyük Galli sanayicisi ve David Davies Llandinam olarak bilinen David Davies'in tek oğludur. Davies, bu burjuva sınıfsal kimliğinin yanı sıra 1906-1929 yılları arasında Galler Liberal Parti politikacısı ve Montgomeryshire milletvekili olarak politik bir karaktere de sahip olmuştur (Jones, 2019:37). Uİ'nin ilk kürsüsüne verilen isim de disiplinin sınıfsal-politik yanlılığını ortaya koymaktadır. Bu noktada Wilson, Uİ'de idealizmin temsilcisi olarak görülse de başkanlığı döneminde ilan ettiği 14 Prensipten ABD'nin kendi kıtasında giriştiği yayılcı eğilimler oldukça dikkat çekicidir. Bir kere 14 Prensipten Ekim Devrimi sonrasında yani tüm dünya için alternatif bir

paradigmanın gündeme geldiği bir dönemde liberal-kapitalist dünyanın dünya sistemi manifestosu olarak ve Lenin'e cevap şeklinde ortaya atıldığı unutulmamalıdır (Unterberger, 1987:71-72).

Wilson prensipleri, deklare edilmeden önce bu prensiplerde önemli yer tutan gizli antlaşmaların ifşa edilmesi, işgal edilen topraklardan geri çekilmesi ve ulusal kurtuluş mücadelelerine her türlü desteğin verilmesi gibi bazı hususlar, Lenin tarafından hayata geçirilmiştir. Dolayısıyla Wilson prensipleri yeni bir dünya paradigması olan sosyalizmin teorik ve pratik etkinliğine karşı geliştirilen batılı-liberal bir manifestodur. Bununla birlikte Wilson'un 14 Prensip'i yakından incelendiğinde bunların savaş ve sonrası dönem için ABD merkezli stratejik hesaplar barındırdığı görülmektedir. Nitekim 14 maddenin sekizinde (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13. maddeler) ABD'nin askeri kaygıları, üçünde (2, 3 ve 14. maddeler) ABD'nin ekonomik beklentileri ve ikisinde (1 ve 4. maddeler) Lenin'e yanıt vermeye yönelik ABD'nin ideolojik yaklaşımı ön plana çıkmaktadır (Kaymaz, 2007: 151). Yine I. Dünya Savaşı sonrası için barışçıl bir perspektif ortaya koyduğu ileri sürülen Wilson, söz konusu Latin Amerika yani ABD'nin "arka bahçesi" olunca Amerikan müdahaleciliğini örneğin 1915'te Haiti'de, 1916'da Dominik Cumhuriyeti'nde ve 1920'de Guatemala'da göstermiştir (Çakmak, 2016). Dolayısıyla ilk Uİ kürsüsüne ismi verilen Wilson, entelektüel bir kişilik olmaktan çok bir liberal enternasyonalist⁵ ve ABD çıkarlarını gözetken politik bir hüviyettir (Menchik, 2021:2-3).

İlk kürsünün başına getirilen Zimmern için de benzer bir çerçeve çizmek mümkündür. Zimmern, I. Dünya Savaşı sırasında Britanyalı bir politikacı olarak ileride Milletler Cemiyeti'ne (MC) dönüşecek olan yapının taslağının hazırlanmasında önemli bir rol oynayan bir diğer liberal enternasyonalisttir (Rich, 2002: 117-121). Uİ'nin ikinci kürsüsünün başına getirilen Baker ise politikacı, diplomat ve akademisyendir. Baker'ın politik yanlılığını ortaya koyan en açık husus, onun MC manda sistemine yönelik ilk çalışmaların çoğunda imzasının bulunmasıdır (Russell ve Russell, 1960:1). İkinci Uİ kürsüsünün kurulmasını finanse eden Burton ise Britanya'nın en büyük giyim mağazası zincirlerinden bir tanesi olan Burton Erkek Giyim'in kurucusudur (Markwell, 1986:281). Görüldüğü üzere Uİ'nin disiplin kurulumunda önemli yer tutanlar, İngiliz burjuvazisi ile yakından bağlantılı ya da liberal enternasyonalizmi ve hatta müdahaleciliği savunan politik kişilerdir. Uİ'nin kuruluşu noktasında hikâyenin ABD tarafı için de benzer bir tahlil yapmak mümkündür. ABD burjuvazisinin içinden gelen bu kişiler arasında örneğin kimisi Ginn gibi iş insanı, kimisi Shotwell gibi uluslararası kuruluş ve baskı grubunun üyeleridir. Kimisi ise daha önce vurgulandığı üzere Wilson gibi akademik olmaktan çok siyasi kimliğiyle öne çıkmaktadır (Uzgel ve Bedirhanoglu, 2015:107).

Üniversite eğitiminden sonra okul ders kitapları işine ardından ise yayıncılığa girişen Ginn, kısa zamanda eğitim çalışmalarında önde gelen firmanın sahibi olmuş bir burjuvadır. Bu noktada Ginn'in kendisine edindiği motivasyon, I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan Uİ'nin barış amacının aslında burjuvazinin amacı olduğunu ortaya koymaktadır. Ginn, dünyanın iş insanlarını savaşın bastırılması işlevini yürütecek büyük ve kalıcı bir birlik içinde birleştirmek amacıyla olduğunda belirtmiştir. Bu birliğin içine devlet adamlarını veya politikacıları katmak gibi bir arzusunun olmadığını belirten Ginn'e göre birliğe katılacak olan burjuvazinin sermayesi sayesinde zaten dünya hükümetlerinin dikkati buraya çekilecek ve en nihayetinde bu hükümetler burjuvazi ile aynı bakış açısında buluşacaktır. Ginn'in bir başka deyişle "dünyanın" ticari çıkarları barışı gerektirdiğinde hükümetler de buna boyun eğecektir (McCall, 2001). Elbette Boston International School of Peace'in kurucusu olan "hayırsever" Ginn'in

⁵ Disiplinin ilk akademisyenlerinin politik duruşunu ifade eden liberal enternasyonalizm, iki temel sacayağına sahip bir dış politika doktrindir. Bunlardan ilkinde göre liberalizmi benimsemiş devletlerarasında çok taraflı antlaşmalar yapılması, uluslararası ilişkilerin genelinde liberalizmi yaygınlaştıracaktır. İkinci olarak ise liberalizmi benimsemiş devletler uluslararası ilişkilerde bu ideolojiyi yerleşik hale getirmek için gerektiğinde diğer devletlere müdahale edebilecektir. Her ne kadar bu müdahale, insani yardımdan askeri işgale kadar geniş bir spektrumu ifade etse de özellikle ABD'nin kendi kıtasındaki askeri müdahaleleri ve MC'nin manda-vesayet rejimi uygulamaları askeri müdahaleyi daha fazla içerdiğinden liberal enternasyonalizm aynı zamanda liberal müdahalecilik olarak da adlandırılmaktadır. Liberal enternasyonalizm ve geçirdiği tarihsel dönüşüm için bkz. (Güç, 2015).

“dünyanın ticari çıkarları” olarak kastettiği husus aslında “burjuvazinin ticari çıkarları”dır.

Carnegie Endowment for International Peace’in araştırma direktörü Shotwell ve bu kuruluşun başkanı Nicholas Murray Butler için de benzer bir çerçeve çizmek mümkündür. Çalışmalarını finanse etmek için *Encyclopædia Britannica* için makaleler yazmaya başlayan Shotwell, bu sayede Henry Ford gibi burjuva sınıf mensuplarıyla yakınlaşma fırsatı bulmuştur (Josephson, 1975:30-45). Yine Shotwell Paris Barış Konferansı’nda Wilson tarafından barış müzakereleri için materyal hazırlamak üzere kurulan bir çalışma grubunun da üyesi olarak görev yapmıştır (DeBenedetti, 1974:381). Butler için ise durum daha çarpıcıdır. Columbia Üniversitesi’nin bir süre başkanlığını yapan Butler döneminde Yahudi öğrencilerin sayısını sınırlandırmak için üniversiteye kabul süreci değiştirilmiş ve söz konusu üniversite Yahudi karşıtı kota koyan ilk Amerikan yükseköğrenim kurumu olarak tarihe geçmiştir (Norwood, 2007: 256-257). Butler, aynı zamanda totaliter sistemlerin geçerli olduğu coğrafyaların seçim sisteminin geçerli olduğu yerlerden çok daha zeki, çok daha güçlü karakterli ve çok daha cesur insanlar ürettiğini söyleyen bir Mussolini hayranıdır. İtalyan Faşist liderini Oliver Cromwell ile karşılaştıran ve faşizmin getirdiği “muazzam ilerlemeye” dikkat çeken Butler (Betz, 2021:18-19), bu sebeple Hitler yönetiminin işlediği suçlara sessiz kalmakla da itham edilmiştir (Piller, 2006:73). Görüldüğü üzere disiplinin kuruluşunun ABD tarafındaki öncüleri bakımından da burjuvazi ile sınıfsal mensubiyet, bu sınıfın ideolojisi olan liberalizme yaslanma bakımından politik yakınlık ve hatta Butler örneğinde görüldüğü üzere kapitalist sistemin aşırı devlet biçimleri olan Nazizm ile faşizme bile arka çıkma noktalarında bir yakınlık söz konusudur.

Üniversite dışı kuruluşlar incelendiğinde ise ABD’de Rockefeller Vakfı, Sosyal Bilimler Araştırma Konseyi’ni (Social Science Research Council) kurarak 1923’ten itibaren Uİ çalışmalarını fonlamaya başlamıştır. Söz konusu vakıf dışında iş insanlarının kurduğu Brookings ve Carnegie gibi düşünce kuruluşları ile Amerikan hâkim sınıflarının önde gelen kuruluşu olan Council on Foreign Relations da yine bu dönemde Uİ’nin gelişiminde önemli rol oynamıştır (Uzgel ve Bedirhanoglu, 2015: 107). Bu bağlamda disiplinin kuruluşu, önde gelen akademisyenleri, finansmanı ve kurumsallaşması açısından belirgin bir burjuva sınıfsal nitelik ve bu sınıfın ideolojik yanı olan liberalizmi içselleştirme göze çarpmaktadır. Bu noktada egemen Amerikan ve İngiliz burjuvazisinin neden Uİ disiplininin kurulmasını finanse ya da motive ettiği sorusu akla gelebilir. Bir hususa bağlı birbiriyle ilintili üç sebep, bu noktayı açıklığa kavuşturur. Bu hususa göre ve Marx’ın da belirttiği gibi maddi üretim araçlarına sahip olan sınıf, zihinsel üretim araçlarına da sahip olmaktadır (Marx ve Engels, 2015:72). Gramşiyen hegemonya bağlamında belirtmek gerekirse bir tarihsel blok oluşturan farklı unsurların ittifakıyla daha fazla ivmelenen Uİ disiplini burjuva sınıfın hegemonyasının rıza unsurunun tesisi için gerekli görülmüştür. Zira ilk olarak I. Dünya Savaşı sonrasında son kalan imparatorluklar da dağılmış ve -Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) hariç- liberal, kapitalist, ulus-devletlerarasındaki münasebetlerin burjuva sınıfının çıkarına uygun şekilde yürütülmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur. Ancak Uİ kuruluşuna kodlanan bu burjuva sınıf çıkarı, ilk andan itibaren görünmez kılınmaya çalışılmıştır (Teschke ve Lacher, 2007:566).

Bu tespiti doğrulayan durum I. Dünya Savaşı sonrasında kurulan disiplinin teorik çerçevesini çizmeye başladığı uluslararası ilişkiler örüntüsüne dair ortaya koyduğu normatif temennilerdir. Kapitalist ticaret için hayati önem taşıyan açık deniz ilkesinin benimsenmesi, serbest ticaret aracılığıyla ulusal ekonomik duvarların alçaltılması, en başta özel mülkiyet hakkını garanti altına alan liberal-demokratik-kapitalist devlet modelinin yaygınlaşmasının teşvik edilmesi ve self-determinasyon ilkesi temelinde imparatorluklar yerine kapitalizmle uyumlu ulus-devletlerin inşasının tercih edilmesi⁶ gibi

⁶ Ulus-devlet, devletler sistemi, kapitalizm ve burjuvazi arasındaki ilişki, özellikle Marksist literatürde sıklıkla tartışılan bir konudur. Bu ilişki çalışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte yalnızca şu kadarını belirtmek, söz konusu ilişkinin anlaşılması için yeterli olacaktır. Nitekim bu

normatif temennilerin burjuva sınıfın ulusal-uluslararası çıkarları ile uyumlu liberal enternasyonalist fikirler olduğu açıktır (Kaymaz, 2007:150-151). Bununla bağlantılı ve Gramşiyen hegemonyanın rıza unsurunun tesisinin sağlanmasını salık veren ikinci sebep ise I. Dünya Savaşı'nın beraberinde getirdiği yıkımdır. Bilindiği üzere kısa bir sürede sona ereceği düşünülen I. Dünya Savaşı 4 yıl sürmüş ve insan dâhil üretici güçlerin tahribatı kapitalizmin geleceğini de tehdit ettiğinden bu durum kapitalist ekonomide dramatik bir değişim yaratmıştır (Hardach, 1977:xv). Bunu doğrulayan nokta, burjuvazi finansı ve motivesiyle kurulan UI'nin erken dönemde teorik olarak böylesi bir savaşın bir daha yaşanmamasına odaklanmasıdır (Schmidt, 1998:437).⁷ Bir başka anlatımla Hobbesçu yani düşmanca ve devletlerin savaşla kapitalist sistemin geleceğini tehlikeye attığı bir uluslararası ilişkilerden ziyade devletlerin Lockeçu yani kapitalist sistem içinde kuralları belirlenmiş bir rekabet halinde yaşamaları (Wendt, 2012: 320-364) UI'nin kurulmasına omuz veren burjuvazinin temel kaygısıdır.

Üçüncü olarak Bolşevik Devrimi'nin zor unsuruyla akamete uğratılmasına çalışılması kadar epistemolojik açıdan da yalnızlaştırılması gerekliliğine dair inanç UI'nin burjuva karakteriyle bağlantılı olarak ortaya çıkışını izah etmektedir. Nitekim bundan sonraki süreçte de disiplinin devrimlere yönelik epistemolojik mesafesi devam etmiştir (Halliday, 1990:207-208). Bilindiği üzere 1917 Ekim Devrimi akabinde SSCB Kızıl Ordusu, ABD ve Avrupa'nın desteklediği Beyaz Ordu'ya karşı 4 yıl boyunca mücadele etmiş (Foglesong, 1995), 1933 yılına kadar bu yeni devlet, ABD tarafından tanınmamış (M., 1942:608) ve MC'ye üye yapılmamıştır (Clavin, 2013:10). Hatta II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaşın ilk yıllarında, ABD sermayesi, komünizmin panzehiri olarak gördüğü Nazizm'i ve Hitler'i desteklemiş (Pauwels, 2003), Kızıl Ordu Alman ordusunu püskürtmeye başlayana kadar ABD ve Batılı müttefikleri ikinci cepheyi açmamıştır (Gaddis, 1968:1). SSCB'nin Nazi Almanya'sı tarafından mağlup edilmesini de kapsayan ve bu devletin zor unsuruyla bastırılmaya çalışıldığını gösteren bu gelişmeler yanında SSCB'nin ideolojisinin de epistemolojik olarak bastırılmasına yardımcı olacak ve uluslararası/ulus aşan burjuvazinin dünya görüşünü rıza unsuruyla yaygınlaştıracak bir sosyal bilim disiplinine ihtiyaç duyulmuştur (Van der Pijl, 2013:13-17). Bunun en açık göstergesi kuruluşundan beri UI'nin sahip olduğu burjuva ideolojisi liberalizm ile SSCB'nin ideolojisi arasındaki direkt karşıtlıktır. Örneğin her ne kadar liberal UI uluslar-arasında bir ilişkiyi temel aldığını iddia eden bir isim taşısa da bu ilişki aslında ulus-devletlerarasındadır. Buna karşılık SSCB'nin ideolojisi olan sosyalizm gerçek anlamda uluslar-arasındaki ilişkiye atıf yapan enternasyonalizmi barındırmakta ve sınıfı temel analiz birimi/düzeyi kabul etmektedir (Halliday, 1988:187).

Benzer şekilde UI, kapitalizmi sorgulayan değil içselleştiren bir ideolojiyi yani liberalizmi benimsemiş bir disiplinken; sosyalizm alternatif bir üretim biçimi olduğu kadar dünya paradigmasına da karşılık gelmektedir. Yine liberal UI Westphalia Antlaşması gibi mitlerle dolu ve statükocu yapısını pekiştiren pozitivist bir hüviyete sahipken; sosyalizm toplumsal dönüşümü temel almasını sağlayan diyalektik materyalist felsefeyi temel almaktadır (Avcı ve Söker, 2017:4-10). Örnekleri daha da

ilişki hasebiyle Avrupa'da günümüz modern devletlerinin ortaya çıkmasını sağlayan siyasal devrimler, burjuva demokratik devrimler olarak anılmaktadır. Zira doğası gereği imparatorluk sisteminde politik gücün ekonomik alandaki ağırlığı ve baskısı yoğundur. Bu sebeple imparatorluk mahiyetindeki siyasi-toplumsal formasyonlarda burjuva sınıfın sahip olduğu ekonomik gücü koruması, ekonomik gücü üzerinde tek söz sahibi olması ve bu güce eş değer bir politik güce sahip olması mümkün değildir. Buna karşılık örneğin günümüz modern devletinde ekonomik alan politik alandan ayrılmış gibi bir yanılısama hâkimdir. Ekonomik güç üzerindeki politik baskı ve tahakküm faşizm ve Nazizm gibi aşırı devlet modelleri haricinde ortadan kalkmıştır. Burjuvanın özel mülkiyet hakkının garanti altına alındığı bu devlet modelinde burjuva sınıf toplumsal yaşama olan müdahalesini çoğu zaman hem gizleyebilmekte hem de işçi sınıfını kontrol altında tutulabilmektedir. Bu hususları da barındıran ve kapitalizm ile devletler sistemi arasındaki ilişkiye dair literatürü derleyen bir çalışma için bkz. (Yalvaç, 2013).

⁷ Bu noktada hâkim burjuvazinin fikir birliğinde olduğunu belirtmek mümkün değildir. Zira savaşlar, her burjuva için aynı yıkıcı sonuçları doğurmamaktadır. Nitekim I. ve II. Dünya Savaşı, ABD burjuvazisi için "hayırlı savaşlar" niteliğindedir (Pauwels, 2017). Bu bağlamda UI'nin ilk büyük tartışması olan İdealizm-Realizm tartışmasında ilk tarafın savaşların engellenebileceğini ileri sürmesi buna karşılık ikinci tarafın savaşların yalnızca kısıtlanabileceğinde ısrar etmesi savaşın burjuvaların çıkarlarını gerçekleştirmede yarattığı farklı etkiyle de açıklanabilir. Dolayısıyla UI'nin kuruluşunun işlevselliği ile kastedilen ve disiplinin erken döneminde savaşların engellenmesine yönelik akademik kaygının sebebi, burjuvalar arasında örneğin savaşla ortaya çıkan çatışan çıkar farklılığına rağmen kapitalizmin sistemsal devamlılığının sağlanması arzusudur (Avcı, 2023: 89).

arttırmak mümkün, lakin görüldüğü üzere Uİ Bolşevik Devrimi'nin beraberinde getirdiği epistemolojik devrim ihtimaline karşı burjuva sınıfın epistemolojisini temel alan ve sosyalizme tam karşıt bir çerçevede ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sıralanan ve birbiriyle bağlantılı olan bu üç nokta, Uİ'nin henüz kuruluş aşamasında Gramşiyen anlamda hegemonyanın rıza unsurunun burjuva sınıf lehine tesisi için araçsallaştırılmaya başladığını göstermektedir. Uİ'nin Gramşiyen hegemonyanın devamı/yeniden üretimi noktasındaki işlevselliği ABD hegemonyasının tedricen tesis edilmeye başladığı II. Dünya Savaşı akabindeki süreçte daha net şekilde gözlemlenebilmektedir. Bu dönemde ABD politik alanı Birleşmiş Milletler (BM), askeri alanı Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve ekonomik alanı da Bretton Woods sistemi ile düzenlemeye başlamıştır (Toman ve Akman, 2014:295).⁸

Gramşiyen hegemonyayı betimlerken de vurgulandığı üzere hegemonya için zor unsurundan daha fazla rızanın tesisi önemlidir. Bu noktada ABD pratiğine hâkim olduğu Uİ'nin disiplinel merkezini de Avrupa'dan (Britanya'dan) ABD'ye taşımak istemiştir. Dolayısıyla literatürde Uİ'nin ikinci büyük tartışması olarak anılan Gelenekselcilik-Davranışsalcılık tartışmasını bu bağlamda okumak gerekmektedir (Smith, 2002:77-78). Nitekim Davranışsalcılık ile alakalı birkaç husus bahse konu paradigmanın ABD sosyal bilimlerinin ve epistemolojisinin Uİ'de hâkim kılınmaya çalışıldığını, bu yolla da ABD hegemonyasının rıza unsurunun tesis edildiğini göstermektedir. İlk olarak Davranışsalcılar, öznel ve ideolojik bir Uİ yerine nesnel ve evrensel bir disiplinin gerekliliği üzerinde durmuştur (Tanrıseven, 1996:89-131). Bu noktada ideoloji ile kastedilenin bu dönemde Batı Avrupalı sosyal bilimcileri bile etkisi altına alan sosyalizm ve diyalektik-tarihsel materyalizm olduğu unutulmamalıdır (Kamminga ve Somsen, 2016:5). Davranışsalcıların evrensellik iddiası ise ABD'nin küresel hegemonya tesisi uğraşısıyla ilintilidir. Zira tarihi, felsefesi, temel aldığı ulus-devlet modeli ve güç dengesi gibi unsurları Avrupalı menşeli ve karakterde olan Uİ'nin bu yerel yapısının kırılması ve ABD'nin küresel hegemonyası için evrensel bir nitelik kazanması zaruri görülmüştür (Wæver, 1998:688-689).

Gelenekselcilik-Davranışsalcılık tartışmasının aynı zamanda İngiliz Hedley Bull ve Amerikalı Morton Kaplan arasındaki tartışma olarak anılması ve bu tartışmanın Uİ'ye yönelik İngiliz ve Amerikan bakışlarının farklılığıyla şekillenmesi bu tespiti doğrulamaktadır (Bull, 1966; Kaplan, 1966). İkinci olarak Davranışsalcılık ile ilişkilendirilen akademisyenlerin örneğin Lewis F. Richardson gibi birkaçı hariç hepsi ABD menşelidir. Dolayısıyla Davranışsalcılığın bir Amerikan sosyal bilim projesi olduğu akıldan tutulmalıdır (Özlük, 2009a:205). Hatta ABD'li akademisyenlerin Davranışsalcılık içerisinde ezici çoğunluğu temsil etmesi ilerleyen süreçte Uİ epistemik topluluğunun sosyo-kültürel kompozisyonunu da değiştirmiştir. Öyle ki kendisinin Uİ ile iştigal ettiğini ifade eden akademisyenlerin yaklaşık %75'i Amerikalıdır (Palmer, 1980:346-347). Özetle II. Dünya Savaşı'ndan sonra disiplinin Davranışsalcılık ile başlayan "Amerikanlaşması" artan bir hızda devam etmiştir. Üçüncü olarak Davranışsalcı paradigmaya dair Uİ çalışmaları başlangıçta ABD üniversitelerinde değil ABD ordusuna teknoloji sağlayan Massachusetts Institute of Technology (MIT) ve Rand Corporation gibi kuruluşlarda başlamış, akabinde üniversitelerde yaygınlaşmıştır. Bunun da ötesinde hem ABD hükümetinin hem de Central Intelligence Agency'in (CIA) Davranışsalcı paradigmaya mensup akademisyenlerin çalışmalarını fonlaması (Engerman, 2010: 398-400) ABD'nin Davranışsalcılık ve Uİ üzerinden hegemonyanın rıza unsurunu tesis etmeye çalıştığını göstermektedir.

⁸ Sıralanan bu uluslararası örgütler ABD hegemonyasının (tümüyle değil) "büyük ölçüde" zor unsuruna karşılık gelmektedir. Zira NATO'nun zor unsuru olduğu açıkken BM de Güvenlik Konseyi'nin kalıcı üyelerinin ikili veto hakkı ve askeri müdahale yetkisiyle bir zor unsurdur. Bretton Woods ikizleri olarak anılan Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nı (WB) da özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan devletler nezdinde onların küresel kapitalist sisteme entegre olmaları noktasında uyguladıkları örneğin stand-by antlaşmaları bakımından hegemonik zor unsurları olarak değerlendirmek mümkündür. Sıralanan bu uluslararası örgütlerin ABD hegemonyasının tesisi noktasındaki işlevsellikleri için bkz. (Puchala, 2005).

Görüldüğü üzere II. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ABD hegemonyasının zor unsurlarından sonra rıza unsurunun da tesis edilmesinde Uİ disiplinine ABD hâkim sınıfı ve ABD hükümeti tarafından işlevsellik atfedilmiştir. Bunu doğrulayan ve Davranışsalcılık ile bağlantılı bir diğer durum Uİ'nin kuruluşundan itibaren sahip olduğu pozitivist hüviyet⁹ ve bu hüviyetin ABD hegemonyasıyla birlikte daha da yoğunlaşmasıdır. Bir başka anlatımla Uİ'nin pozitivist hüviyeti ile Gramşiyen anlamda hegemonyanın rıza unsurunun tesisi arasında açık bir bağlantı bulunmaktadır. Zira Uİ nezdinde “Davranışsalcılık” kelimesinin disiplinel bir anlamı yoktur.¹⁰ Davranışsalcılık ile kastedilen doğa bilimlerinin bilim felsefesi olan pozitivistimin genelde sosyal bilimlere özelde ise Uİ'ye uygulanmasıdır (Wight, 2013:35). Buradaki önemli nokta, pozitivistimin ortaya çıkışı itibarıyla bir burjuva bilim felsefesi olmasıdır. Öyle ki Fransız burjuvazisi, Auguste Comte tarafından geliştirilen pozitivistime henüz ortaya çıkışında ve Fransız Devrimi akabindeki kaotik ortamda işlevsellik atfetmiştir. Bilindiği üzere 18. yüzyıl burjuvazisi, Fransız monarşisini al aşağı etmek adına yığınların desteğini almak için materyalizm ile ateizmi benimsemiş ve bu iki felsefenin yaygınlaşmasını desteklemiştir.¹¹

Fransız Devrimi sonrası dönemde artık iktidara gelmiş muhafazakâr Fransız burjuvazisi için materyalizm ve ateizm fazlasıyla aykırı ve tehlikeli bir akım olmaya başlamıştır (Narski, 2013:60-62). Çünkü 1830 devrimi, burjuvazi nazarında çok daha tehlikeli, tedricen konumunu konsolide eden ve materyalizm ile ateizmi felsefe olarak benimsemiş bir düşmanın ortaya çıktığını göstermiştir: Fransız proletaryası. Bu nedenle Napolyon Savaşlarının sona erdiği, Avrupa'da monarşist-feodal gericiğin üstünlük kazanmasının bir sonucu olarak Fransa'da restorasyon rejiminin güçlendiği ve banker kralı Louis Philipp'in hükümetin başına geçtiği bu yeni dönemde Fransız burjuvazisinin çıkarları bakımından onun geçmişte feodal aristokrasiyle yürüttüğü ve monarşinin akametiyle sonuçlanan çatışması güncel önemini yitirmiştir. Bu sebeple burjuvazi ve burjuvalaşmış soyluluk arasında halka karşı bir ittifak oluşmuş ve bu ittifak Comte'un pozitivistimine işlevsel bir önem isnat etmiştir (Narski, 2013:60). Çünkü pozitivistimin kurucusu Comte Aydınlanma ile ortaya çıkan materyalist ve ateist düşünceleri “negatif felsefe” olarak değerlendirerek pozitivistimi ortaya koyduğu çalışmasına *Pozitif Felsefe* adını vermiştir (Comte, 1858). Bu noktada pozitivistimi burjuvazi için işlevsel kılan ise -dönemin materyalizmi ve ateizminin aksine- değişimi değil mutlaklığı ve toplumsal “yasalar” ile düzeni vaat etmesidir. Comte da demokrasi ve devrim karşıtı duruşuyla toplumların Katolik kilisesinin organizasyon şemasına göre re-organize edilmesi gerektiğini savunmuştur (Murzi, 2010:2).

Pozitivistim ile burjuvazi arasındaki ilişki, Fransız Devrimi ile sınırlı kalmamıştır. Diğer bir ifadeyle, Fransız burjuvazisinin hegemonyasının rıza unsuru noktasında pozitivistimi işlevselleştirmesi gibi ABD de II. Dünya Savaşı sonrasında tesis etmeye başladığı hegemonyası ve onun rıza unsuru noktasında halihazırda pozitivist olan Uİ'nin bilimsel hüviyetini daha da fazla pozitivist hale getirmeye çalışmıştır. Daha önce de vurgulandığı üzere ABD hükümetinin Davranışsalcı akademisyenleri finanse etmesi, artık ideolojilerin (elbette ki sosyalizmin) sonunun geldiğini ve bunun yerine bilimin (pozitivistimin) diğer alanlarda olduğu gibi sosyal alanlarda da toplumsal iyileşmeyi sağlayacağını salık vermesi, pozitivist bir Uİ'nin evrensel, genel-geçer yasalar ihdas edeceğini ileri sürmesi gibi hususlar,

⁹ Uİ'nin kuruluşundan itibaren pozitivist bir karakterde olduğunu gösteren en temel husus, disiplinin son büyük tartışması olan Pozitivistim/Post-pozitivistim tartışmasına kadar büyük tartışmaların taraflarının bilim denilince bundan pozitivistimi anlamasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Yalvaç, 2010).

¹⁰ Davranışsalcılık öncelikle psikoloji alanında “Davranışçılık” adıyla ortaya çıkan akabinde siyaset bilimine David Easton tarafından “Davranışsalcılık” olarak ithal edilen bir yaklaşımdır. Kavramın psikolojideki kullanımının manası insan “davranışındaki” düzenliliklerin bunlardan bir yasa çıkarılabilecek şekilde tespit edilmesidir. Ezcümle, Davranışsalcılık kelimesinin örneğin kolektif güvenlik veya savaş/barış gibi Uİ disiplini nezdinde alana özgü bir anlamı yoktur. Davranışsalcılık hakkında detaylı bilgi için bkz. (Avcı, 2017).

¹¹ Zira bu iki felsefe burjuvazinin siyasal mücadelesinin iki önemli sac ayağına karşı silahlı konumundadır. Bunlardan materyalizm toplumsal değişimi salık vermesiyle burjuvazinin mutlak monarşiye karşı, ateizm ise burjuvazinin kiliseye karşı savaşımında benimsediği, teşvik-finanse ettiği ve yığınlar nezdinde yaygınlaştırmaya çalıştığı felsefi yaklaşımlardır. Nitekim bu iki felsefi yaklaşımı içeren ve burjuvazinin desteklediği Aydınlanma, siyasal iktidarı sekülerleştirerek materyalist dünya görüşlerinin toplumsallaşmasına zemin teşkil edecek önemli bir müdahalede bulunmuştur. (Önal, 2018: 298).

ABD'nin küresel hegemonyası noktasında Davranışsalcılık üzerinden pozitivist Uİ'yi işlevselleştirdiğini göstermektedir. Bu bakımdan ABD sosyal bilim epistemolojisi ile pozitivism arasındaki bağlantıyı gösteren bir diğer husus ise genelde sosyal bilimlerde özelde ise Uİ'de post-pozitivist gündemin ABD siyasi gücünün gerileyişi vasıtasıyla ortaya çıkmış olmasıdır (Bostanoğlu ve Okur, 2009:16-17). Benzer şekilde post-pozitivist Uİ teorileri de pozitivist Uİ teorileri gibi Batı merkezli bir formasyonda olmuş ve disiplinin Batı-merkezli olmasını yeterli düzeyde tartışmaya açmamıştır. Öyle ki post-pozitivizmin pozitivism'e yönelik eleştirileri Batı felsefesi içinde bir tartışma olarak görülmüş ve post-pozitivist Uİ teorileri selefleri gibi Batı medeniyetinin üstünlüğünü ve emperyalizmini örtük olarak pekiştirip güçlendirmiştir (Hobson, 2007).

Tüm bu noktalardan hareketle Uİ'nin kuruluşu ve gelişimi itibariyle hâkim burjuva sınıf ile ABD'nin bir disiplini oluşunu ve Gramşiyen hegemonyanın rıza unsurunun tesisinde işlevselleştiriliğini artık belirtmek mümkündür. Bu tespiti doğrulamanın bir diğer yolu da mevcut Uİ'nin Gramşiyen hegemonyanın görünümüleri noktasındaki konumudur. Sıralayarak belirtmek gerekirse; ilk olarak Gramsci burjuva hegemonyasının esas olarak sivil toplum aracılığıyla inşa edildiğini belirtmiştir. Bu anlamda sivil toplum, siyasal toplumun aksine baskı unsurlarını içermemekte ve alt ile bağlaşıklık sınıfların rızasına dayanmaktadır. Bahse konu rıza; kültür, felsefe, eğitim gibi ideolojik aygıtlarla ve organik aydınlar üzerinden tesis edilmektedir. İkinci olarak Gramsci'ye göre tarihsel blok hegemon çevresinde oluşan istikrarlı koalisyonlardır. Bu koalisyonlar yalnız üretim ilişkileri gibi maddi birtakım faktörlerle açıklanamamakta, eğitim gibi ideolojik aygıtları da kapsamaktadır. Üçüncü olarak Gramsci'nin mevzi savaşı analogisi de bir karşı hegemonik tavır olarak hegemonun her bir "kalesinin" fethedilmesi, zihinlerin fiziksel güç kullanmaksızın ikna yoluyla ele geçirilmesi durumuyla ilişkilendirilmektedir. Bu açılarından bakıldığında Uİ disiplini, özellikle eğitim yoluyla ve organik aydınlar üzerinden Gramşiyen hegemonyanın rıza unsurunun tesisinde işlevsel gözükmektedir. Bir başka anlatımla Gramşiyen bağlamda güçlü mevzilerin yer aldığı Uİ, organik aydınlar vasıtasıyla insanların zihinlerinin tarihsel bloğun kurucu unsuru olan burjuva sınıf çıkarına yönlendirilmesinde araçsallaştırılmaktadır. Uİ'nin sahip olduğu hangi yerleşik özelliklerin bahse konu işlevselleştirmeye imkân tanıdığı noktasında ise - çalışmada belirtilen diğer hususların yanı sıra- aşağıdaki örnekleri sıralamak mümkündür.

i) Uİ'nin genelde Batı özelde ise ABD disiplini olması: Bu durum disiplinin epistemolojini derinden etkilemiştir. Nitekim Uİ, Batı tipi kapitalist ulus-devleti; Batı siyasi tarihinin Westphalia Barışı gibi mitlerini; Machiavelli, Hobbes, Kant gibi Batı felsefesinin önemli figürlerini; pozitivism ile post-pozitivism gibi Batılı bilim felsefelerini, güç dengesi gibi Batılı mekanizmaları ve Avrupa ülkeleri ile ABD'nin yani Batılı devletlerin dış politika pratiklerindeki kırılmaları temel alan bir epistemolojiye sahiptir. Tüm bunların yanı sıra Uİ epistemik topluluğunun önde gelen isimleri de Batı menşeli kimselerdir (Pourmokhtari, 2013:1786). Sonuç ise Batı dünyasının ve onun hâkim sınıflarının dünya görüşünün Batı dışındaki dünyada Uİ kürsüleri aracılığıyla yaygınlaşmasıdır.

ii) Uİ'nin hala daha aşılamayan pozitivist bir hüviyete sahip olması: Daha önce de vurgulandığı üzere kuruluşundan itibaren pozitivist olan Uİ'nin bu kimliği, ABD'nin desteklediği Davranışsalcılık sebebiyle daha da gözle görünür hale gelmiştir. Pozitivist bir Uİ ise Gramşiyen hegemonyanın devamı noktasında özellikle iki noktada işlevsellik kazanmaktadır. Bunlardan ilki, pozitivism'in mevcudu olumlayan ve eleştirel olmayan yani yalnızca sorun çözücü mahiyette bir bilim felsefesi olmasından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise Uİ nezdinde tesis edilen pozitivist korelasyonlar ile hâkim sınıfların ve devletlerin çıkarlarına olan dünya görüşünün diğerleri nezdinde tahkim edilmesidir. Liberal-kapitalizm ya da serbest ticaret ile barış arasında olduğu iddia edilen pozitif korelasyon bunun en açık örneklerinden bir tanesidir (Gat, 2005:73).

iii) Uİ'nin anti-enternasyonal bir nitelikte olması: Uİ'nin çalışma boyunca ortaya konan nitelikleri göz önüne alındığında, disiplinin bölünmüş bir dünya tahayyülü üzerine bina edildiğini ve bu bakışı sürdürmeye çalıştığını ileri sürmek mümkündür. Ulus-devletler arasında bölünmüş bir Uİ ve pratiği ise iki açıdan burjuvazinin çıkarınadır. İlk olarak bu durum burjuvazinin ulus-devletler sistemini aşan bir şekilde “küreselleşmesi” karşısında alt sınıfların ulus-aşan birlikteliğinin-dayanışmasının hem pratik hem de epistemolojik düzeyde engellenmesine hizmet etmektedir. Bir diğer deyişle, örneğin günümüzde burjuvazinin uluslararasılaşması olağan bir fenomen olarak değerlendirilirken, işçi sınıfının uluslararasılaşması ulus-devlet temelindeki Uİ pratiği açısından bir anomali olarak görülmektedir. İkinci olarak ise ulus-devletler temelinde bölünmüş bir Uİ, alt sınıfların uluslararası iş birliğinin ulusal çıkar, ulusal güvenlik ve yabancı düşmanlığı gibi epistemolojik ve pratik araçlarla sekteye uğratılmasına yaramaktadır. Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'da üzerinde durdukları ve enternasyonalizmin burjuvazi lehine sekteye uğratılmasını sağladığını iddia ettikleri araçlar da bunlardır (Marx ve Engels, 2010:25-32).

SONUÇ YERİNE: KARŞI HEGEMONYA İÇİN ENTERNASYONAL BİR ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ

Gramşiyen hegemonyanın çalışmada vurgulanan ve Uİ'nin diğer hegemonya yaklaşımlarından ayrılan çerçevesinin bir diğer yanını da bu hegemonyanın tarihsel değişim/dönüşüm olanaklarını da sunması oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle Gramsci, Uİ'nin mevcut hegemonya yaklaşımları gibi statükocu ve değişimi/dönüşümü göz ardı eden bir hegemonya yaklaşımı değil, aksine karşı hegemonyayı oluşturacak stratejilerin ve olanakların kapısının aralandığı bir hegemonya kurgusu sunmaktadır. Bunun çalışma nezdindeki karşılığı ise halihazırda bir burjuva bilim dalı olan ve burjuva hegemonyasının rıza unsuru noktasında işlevselleştirilen Uİ'nin karşı hegemonyal bir ontolojik, epistemolojik ve hatta pedagojik hamleyle değiştirilmesi/dönüştürülmesidir. Elbette Uİ'nin pratiği değişmeden yalnızca ontolojik, epistemolojik ve pedagojik bir değişimin yeterli olacağı düşünülmemektedir. Zira Marx'ın da belirttiği gibi eleştirinin silahı, silahların eleştirisinin yerini alamamakta; somut güç, ancak somut güçle yenilenebilmektedir. Lakin yine Marx'ın vurguladığı gibi bu tespit teorisinin hiçbir etkisi olmadığı şeklinde yorumlanmamakta çünkü teori de yığınları sarar sarmaz somut bir güç durumuna gelmektedir (Marx, 2009:201). Dolayısıyla Uİ'nin değişimi/dönüşümü noktasında disiplinin pratiğini ve toplumsal insanı sarıp sarmalayacak bir ontolojik, epistemolojik ve pedagojik bir hamlenin gerekliliği de göz ardı edilmemelidir. Bu açıdan her üç sac ayağının da üzerinde temellenmesi gereken payanda ise enternasyonalizmdir.

Bilindiği üzere her ne kadar ismi “Uluslararası İlişkiler” olsa da bu durum disiplinin uluslararası arasındaki ilişkileri incelediği anlamına gelmemektedir. Hatta ilk bakışta Uİ'de olması gerektiği düşünülen enternasyonalist bakış, disiplin tarafından bilinçli olarak dışlanmıştır. Bunun ontolojik sonucu Uİ'nin temel analiz birimi/düzeyinin ulus-devlet olması, epistemolojik sonucu ise disiplinin ulus-devletler arasındaki güç ile örüntülü ilişkilerinin ve statükocu doğasının Uİ mensupları tarafından aşılabilmesidir (Kurnaz, 2023:207-222). Uİ'nin geleceğini etkileyecek olan sonuç ise pedagojiktir. Nitekim Uİ kürsülerinde öğrenim gören öğrenciler daha enternasyonalist bir bakış açısı kazanmaları gerekirken az önce vurgulanan ontolojik ve epistemolojik formasyondan ötürü bunu tam anlamıyla başaramamaktadır. Sıralanan bu üç sac ayak arasında bir öncelik sıralaması yapmak hem işlevsel değildir hem de bunlar birbiriyle bağlantılı alanlardır. Yine de Roy Bhaskar'ın vurguladığı epistemolojik yanılığa (Bhaskar, 2018) düşmemek adına ontolojinin önceliğinden başlamak gerekirse, Uİ'nin ontolojisini ulus-devletlerden halklara ve toplumsal insanı ifade eden sınıflara doğru kaydırmak enternasyonal bir disiplin için gereklidir. Zira ontolojiyi ulus-devletler üzerinden ele almaya devam ettikçe mevcut Uİ'nin yaratacağı sonuç ulusal çıkar ve ulusal güvenlik gibi kavramlar üzerinden

disiplinin içe kapanmasıdır. Buna karşılık halklar ve toplumsal sınıflar düzeyinde bir ontoloji disiplin nezdinde daha kapsayıcı ve sürekli dışarıya doğru genişleyen bir çerçeve yaratabilecektir.

Atılması gereken epistemolojik hamle ise, Uİ ile iştigal ederken yalnızca mevcudu değil, aynı zamanda karşı hegemonyanın tesisi için değişim/dönüşüm olanaklarını da içeren normatif ve siyasi bir çerçeveyi temel almaktır. Bilindiği üzere Uİ'deki pozitivist hegemonya hasebiyle normatif ve siyasi yaklaşımlar bilimsel olmadıkları gerekçesiyle dışlanmaktadır (Kurnaz, 2024:652-654). Zira pozitivist bilim felsefesinin Uİ nezdindeki en temel çıktılarında bir tanesi yalnızca “olanı” temel alan yaklaşımların bilimsellik kazandığı düşüncesidir. Oysa yalnızca “olanı” değil “olması gerekeni” de ele alan normatif ve siyasi yaklaşımlar da en az diğer yaklaşımlar kadar bilimseldir. Çünkü “olması gerekeni” ortaya koymak için önce “olanı” değerlendirmek bir zarurettir. Dolayısıyla karşı hegemonyanın rıza unsurunun tesisi için Uİ nezdinde yapılması gereken siyasi ve normatif yaklaşımları herhangi bir bilimsellik yaftasının ağırlığı altında ezilmeden yaygınlaştırmaktır. Son olarak meselenin pedagojik yanını ise Uİ öğrencilerinin enternasyonalist bir bakış açısı kazanmaları için gereken formasyon oluşturmaktadır. Ulus-devlet merkezli, onun paranoid dürtülerle koruduğu sınır kavramını temel alan ve biz-öteki anlayışına dayanan bir pedagojik formasyon Uİ öğrencilerinin yalnızca mensubu oldukları devlet odaklı düşüncelerine sebebiyet vererek enternasyonalist bakış açısına mâni olmaktadır.

Etik Beyan

“Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini” başlıklı çalışmanın yazılması ve yayınlanması süreçlerinde Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına riayet edilmiş ve çalışma için elde edilen verilerde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmadaki yazarların tümü çalışmanın yazılmasından taslağın oluşturulmasına kadar tüm süreçlere katkı yapmış ve nihai halini okuyarak onaylamıştır.

Çatışma Beyanı

Yapılan bu çalışma gerek bireysel gerekse kurumsal/örgütsel herhangi bir çıkar çatışmasına yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Adamson, W. L. (1980). *Hegemony and Revolution: A Study of Antonio Gramsci's Political and Cultural Theory*. Berkeley-Los Angeles: University of California Press.
- Anderson, P. (2007). *Gramsci Hegemonya Doğu Batı Sorunu ve Strateji*. T. Günersel (Çev.). İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Antoniades, A. (2018). Hegemony and International Relations. *Int Polit*, 55, 595-611.
- Augelli, E. ve Murphy, C. N. (1993). Gramsci and International Relations: A General Perspective with Examples from Recent US Policy Toward the Third World. *Cambridge Studies in International Relations*, 26(1), 127-147.
- Avcı, Y. ve Söker, Ç. (2017). Tanımazlıktan Anlaşılmazlık Sorununa: Uluslararası İlişkilerde Karl Marks. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(2), 1-34.

- Avcı, Y. & Saygılı, R. (2024). Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1281-1303.
- Avcı, Y. (2023). Uluslararası İlişkilerde İdealizm-Realizm Tartışması. M. Aksoy (Ed.), *Uluslararası İlişkilerin Tarihi ve Teorik Tartışmalar* içinde (ss. 55-109). Ankara: Orient Yayınları.
- Avcı, Y. (2017). *Uluslararası İlişkiler Disiplininde Tina Sendromu Pozitivizmin Davranışsalçı Altın Çağı ve Simülasyon*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Bensussan, G. ve Labica, G. (2016). *Marxizm Sözlüğü*. V. Yalçıntoklu (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Betz, F. (2021). Mencken, Butler, and The Men Who Rule Us. *Menckeniya*, 226, 1-32.
- Bhaskar, R. (2018). *Gerçekçi Bilim Teorisi*. S. Oğuz (Çev.). Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Bocock, R. (1986). *Hegemony*. London: Tavistock Publications.
- Bostanoğlu, B. ve Okur, M. A. (2009). *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya-Medeniyetler ve Robert W. Cox*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bull, H. (1966). International Theory: The Case for a Classical Approach. *World Politics*, 18(3), 361-377.
- Buttigieg, J. A. (1995). Gramsci on Civil Society. *Boundary 2*, 22(3), 1-32.
- Cammett, J. M. (1967). *Antonio Gramsci and the Origins of Italian Communism*. Stanford: Stanford University Press.
- Carnoy, M. (2001). Gramsci ve Devlet. *Praksis*, 3, 252-278.
- Carnoy, M. (2014). *Devlet ve Siyaset Teorisi*. S. Coşar, M. Yetiş ve A. Örküp (Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Clavin, P. (2013). *Securing the World Economy: The Reinvention of the League of Nations, 1920-1946*. Oxford: Oxford University Press.
- Comte, A. (1858). *Positive Philosophy*. H. Martineu (Çev.). New York: Calvin Blanchard.
- Çakmak, H. (2016). *ABD'nin Askeri Müdahaleleri 1801'den Günümüze*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Davidson, A. (1977). *Antonio Gramsci: Towards an Intellectual Biography*. London: Merlin Press.
- DeBenedetti, C. (1974). James T. Shotwell and the Science of International Politics. *Political Science Quarterly*, 89(2), 379-395.
- Engerman, D. C. (2010). Social Science in the Cold War. *Isis*, 101(2), 393-400.
- Fiori, G. (2009). *Antonio Gramsci: Bir Devrimcinin Yaşamı*. K. Emiroğlu (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Foglesong, D. S. (1995). *America's Secret War Against Bolshevism*. Carolina: The University of North Carolina Press.
- Gaddis, J. L. (1968). *The United States And The Origins Of The Cold War: 1943-1946* (Yayımlanmamış doktora tezi). The University of Texas, Austin.
- Gat, A. (2005). The Democratic Peace Theory Reframed The Impact of Modernity. *World Politics*, 58, 73-100.
- Gill, S. (1990). *American Hegemony and Trilateral Commission*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gill, S. R. ve Law, D. (1993). Global Hegemony and the Structural Power of Capital. S. Gill (Der.), *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde (ss. 93-126). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Avcı, Y. & Saygılı, R. (2024). Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1281-1303.
- Gökten, Y. S. (2013). *Hegemonya İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Neo Gramsci'ci Bir Bakış*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- Gramsci, A. (1978). *Selections From the Political Writings 1921-1926*. London: Lawrence and Wishart.
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri*. A. Cemgil (Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Güç, K. (2015). Liberal Enternasyonalizmin Tarihsel Dönüşüm Süreçleri ve Güncel Krizleri. *Akademik Hassasiyetler*, 2(4), 149-176.
- Halifeoğlu, M. ve Yetiş, M. (2013). Gramsci, Sivil Toplum-Devlet ikiliği ve Kuramsal Kökenler. *Mülkiye Dergisi*, 37(1), 163-188.
- Hall, S., Lumley, B. ve McLennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji-Gramsci*. S. Emiralp (Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Halliday, F. (1994). *Rethinking International Relations*. London: Macmillan.
- Halliday, F. (1990). 'The Sixth Great Power': on the Study of Revolution and International Relations. *Review of International Studies*, 16(3), 207-221.
- Halliday, F. (1988). Three Concepts of Internationalism. *International Affairs*, 64(2), 187-198.
- Hardach, G. (1977). *The First World War, 1914-1918*. Los Angeles: University of California Press.
- Hawkes, D. (2004). *Ideology*. UK: Taylor & Francis.
- Hoare, G. ve Sperber, N. (2016). *An Introduction to Antonio Gramsci: His Life, Thought and Legacy*. London: Bloomsbury Publishing.
- Hobson, J. (2007). Is critical theory always for the white West and for Western imperialism? Beyond Westphalian towards a post-racist critical IR. *Review of International Studies*, 33, 91-116.
- Hunt, G. (1986). Gramsci, Civil Society and Bureaucracy. *Praxis International*, 6(2), 206-219.
- Jones, J. G. (2019). Lord Davies of Llandinam Papers. *Journal of Liberal History*, 102, 37-39.
- Josephson, H. (1975). *James T. Shotwell and the Rise of Internationalism in America*. London: Associated University Press.
- Kahraman, H. B. (2010). *Türk Siyasetinin Yapısal Analizi I Kavramlar, Kuramlar, Kurumlar*. İstanbul: Agora Yayınları.
- Kamminga, H. ve Somsen, G. (2016). Introduction. H. Kamminga ve G. Somsen (Ed.), *Pursuing The Unity of Science Ideology and Scientific Practice from the Great War to the Cold War* içinde (ss. 1-12). London: Routledge.
- Kapani, M. (2016). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Kaplan, M. A. (1966). The New Great Debate: Traditionalism vs. Science in International Relations. *World Politics*, 19(1), 1-20.
- Kaymaz, İ. Ş. (2007). Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 23(67), 145-174.
- Kennedy, P. (1987). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500-2000*. London: Fontana Press.

- Avcı, Y. & Saygılı, R. (2024). Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1281-1303.
- Krasner, S. D. (1976). State Power and the Structure of International Trade. *World Politics*, 28(3), 317-347.
- Kurnaz, İ. (2024). İbn Haldun'un Fikriyatını Uluslararası Tarihsel Sosyoloji Bağlamında Değerlendirmek. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(46), 647-668.
- Kurnaz, İ. (2023). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sonu Tartışmaları. M. Aksoy (Ed.), *Uluslararası İlişkilerin Tarihi ve Teorik Tartışmalar* içinde (ss. 203-291). Ankara: Orient.
- Lenin, V. I. U. (1943). *What is to be Done?*. New York: International Publishers.
- Markwell, D. J. (1986). Sir Alfred Zimmern revisited: fifty years on. *Review of International Studies*, 12(4), 279-292.
- Martin, J. (1997). Hegemony and the Crisis of Legitimacy in Gramsci. *History of the Human Sciences*, 10(1), 37-56.
- Martin, J. (2002). *Antonio Gramsci: Intellectual and Political Context*. London: Taylor & Francis.
- Martin, N. C. (1977). *Antonio Gramsci and the Revolution That Failed*. New Haven: Yale University Press.
- Marx, K. ve Friedrich, E. (2015). *Alman İdeolojisi (Feuerbach)*. S. Belli (Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. ve Friedrich, E. (2020). *Komünist Manifesto*. N. Satlıgan, T. Ağaoğlu, O. Göçmen ve Ş. Alpagut (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Marx, K. (2009). *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*. K. Somer (Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- McCall, S. W. (1914). Memorial to Edwin Ginn. *The Journal of Education*, 80(15), 397-400.
- McClellan, D. (2012). *İdeoloji*. B. Yıldırım (Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Menchik, J. (2021). Woodrow Wilson and the Spirit of Liberal Internationalism. *Politics, Religion & Ideology*, 22(2), 231-253.
- M. L. H. (1942). The Non-Recognition of the U. S. S. R. and Its Effect upon the Statute of Limitations. *University of Pennsylvania Law Review and American Law Register*, 90(5), 607-616.
- Morton, A. D. (2011). *Gramsci'yi Çözümlemek Küresel İktisatta Hegemonya ve Pasif Devrim*. B. Baysal (Çev.). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Mouffe, C. (1979). *Gramsci and Marxist Theory*, Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Murphy, C. N. (1998). Understanding IR: Understanding Gramsci. *Review of International Studies*, 24(3), 417-425.
- Murzi, M. (2010). Positivism. M. Bevir (Ed.), *Encyclopedia of Political Theory*. New York: SAGE Publishing.
- Narski, I. S. (2013). Pozitivizmin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. O. Geridönmez (Ed.), *Pozitivizm-Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi 3* içinde (ss. 25-119). M. Erdal, O. Geridönmez, Y. Atan ve T. Şahbaz (Çev.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Norwood, S. H. (2007). Complicity and Conflict: Columbia University's Response to Fascism, 1933-1937. *Modern Judaism- A Journal of Jewish Ideas and Experience*, 27(3), 253-283.
- Okur, M. A. (2015). Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 131-151.
- Önal, N. E. (2018). Feuerbach'tan günümüze militan ateizmin diyalektik eleştirisi. *Madde, Diyalektik ve Toplum*, 1(4), 195-202.

- Avcı, Y. & Saygılı, R. (2024). Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1281-1303.
- Özlük, E. (2009a). Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(03), 197-220.
- Özlük, E. (2009b). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Soy Kütüğü. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 237-260.
- Palmer, N. D. (1980). The Study of International Relations in the United States: Perspectives of Half a Century. *International Studies Quarterly*, 24(3), 343-363.
- Pauwels, J. (2017). *Hayırlı Savaş Söylencesi İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika*, Ç. Sümer (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Pauwels, J. (2003). Profits über Alles!: American Corporations and Hitler. *Labour/Le Travailleur*, 51, 223-250.
- Pearmain, A. (2020). *Antonio Gramsci: A Biography*. London: Bloomsbury Publishing.
- Piller, E. (2006). A Tumultuous Relationship: Nicholas Murray Butler and Germany in The Era of The Two World Wars. *Peace & Change*, 31, 555-584.
- Portelli, H. (1982). *Gramsci ve Tarihsel Blok*, K. Somer (Çev.). Ankara: Savaş Yayınları.
- Pourmokhtari, N. (2013). A Postcolonial Critique of State Sovereignty in ir: the contradictory legacy of a 'West-centric' discipline. *Third World Quarterly*, 34(10), 1767-1793.
- Puchala, D. J. (2005). World Hegemony and the United Nations. *International Studies Review*, 7(4), 571-584.
- Ransome, P. (2010). *Antonio Gramsci Yeni Bir Giriş*, A. İ. Başgöl (Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Rich, P. (2002). Reinventing Peace: David Davies, Alfred Zimmern and Liberal Internationalism in Interwar Britain. *International Relations*, 16(1), 117-133.
- Rosamond, B. (2007). Hegemony. M. Bevir (Ed.), *Encyclopedia of Governance* içinde (s.409). New York: SAGE Publications.
- Russell, E. ve Russell, B. (1960). Philip Noel-Baker. *International Relations*, 2(1), 1-2.
- Schmidt, B. C. (1998). Lessons from the Past: Reassessing the Interwar Disciplinary History of International Relations. *International Studies Quarterly*, 42(3), 433-459.
- Showstack-Sassoon, A. (1980). *Gramsci's Politics*. London: Croom Helm.
- Smith, S. (2002). The United States and the Discipline of International Relations: "Hegemonic Country, Hegemonic Discipline". *International Studies Review*, 4(2), 67-85.
- Sorel, G. (1999). *Reflections on Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tanrısever, O. (1996). Yöntem Sorunu: Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışması. A. Eralp (Ed.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* içinde (ss. 89-131). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Teschke, B. ve Lacher, H. (2007). The changing 'logics' of capitalist competition. *Cambridge Review of International Affairs*, 20(4), 565-580.
- Thomas, P. D. (2009). *The Gramscian Moment Philosophy, Hegemony and Marxism*. Leiden-Boston: Brill.
- Thompson, K. W. (1960). *Political Realism and the Crisis of World Politics*. Princeton: Princeton University Press.

- Avcı, Y. & Saygılı, R. (2024). Gramşiyen Hegemonyanın Yeniden Üretiminde Bir Burjuva Bilim Dalı Olarak Uluslararası İlişkiler Disiplini. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1281-1303.
- Toman, M. ve Akman, H. (2014). Tarihi Süreç İçerisinde Amerikan İmparatorluğu. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(20), 285-331.
- Unterberger, B. M. (1987). Woodrow Wilson and the Bolsheviks: The “Acid Test” of Soviet-American Relations. *Diplomatic History*, 11(2), 71-90.
- Uzgel, İ. ve Bedirhanoglu, N. (2015). Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi: Dışlamadan Sınırlı Tanımaya, Uluslararası İlişkiler Kuramları ve Marksizm. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 104-130.
- Van der Pijl, K. (2013). The wages of discipline: Rethinking international relations as a vehicle of Western hegemony. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 4(1), 5-26.
- Vergin, N. (2014). *Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Wæver O. (1998). The Sociology of a Not So International Discipline: American and European Developments in International Relations. *International Organization*, 52(4), 687-727.
- Wendt, A. (2012). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, H. S. Ertem ve S. G. I. Öner (Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Wight, C. (2013). Philosophy of Social Science and International Relations. W. Carlsnaes, T. Risse ve B. A. Simmons (Ed.), *Handbook of International Relations* içinde (ss. 29-57). London: SAGE Publications.
- Williams, R. (1973). Base and Superstructure in Marxist Cultural Theory. *New Left Review*, 82, 3-16.
- Worth, O. (2015). *Rethinking Hegemony*. London: Palgrave Macmillan.
- Yalvaç, F. (2009). Eleştirel Gerçekçilik: Uluslararası İlişkiler Kuramında Post-Pozitivizm Sonrası Aşama. *Uluslararası İlişkiler*, 6(24), 3-32.
- Yalvaç, F. (2013). Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi. *Uluslararası İlişkiler*, 10(38), 3-28.
- Yavuz, Ş. (2011). Antonio Gramsci'nin Devlet ve Toplumlara Bakışı. *İlim Dünyası*, 3, 8-17.
- Yetiş, M. (2009a). Antonio Gramsci. Ç. Veysel (Ed.), *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler* içinde (ss. 123-172). İstanbul: Etik Yayınları.
- Yetiş, M. (2009b). Gramsci ve Devletin İki Görünümü. *Mülkiye Dergisi*, 33(264), 129-153.
- Yetiş, M. (2014). Hegemonya. G. Atılgan ve A. Aytekin (Ed.), *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* içinde (ss. 87-98). İstanbul: Yordam Kitap.
- Yurdusev, N. A. (1996). Uluslararası İlişkiler Öncesi. A. Eralp (Ed.), *Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar* içinde (ss. 15-57). İstanbul: İletişim Yayınları.

Extended Abstract

The Discipline of International Relations as a Bourgeois Science in the Reproduction of Gramscian Hegemony

The aim of this study is to examine the functionality of the discipline of International Relations (IR) in the reproduction of the consent element of Gramscian hegemony. Within the scope of the study, firstly the conceptual family tree of hegemony was examined and the thinkers who contributed to its development were emphasized. What distinguishes Gramscian hegemony from previous formulations is that the element of consent is included together with coercion. In order to better analyze Gramscian hegemony, where this unity is emphasized with the *Centaur* allegory, the aspects of hegemony, namely historical bloc, maneuver-position war and the unity of coercion-consent, were also discussed in the study. In the second part of the study, the indicators that IR was a bourgeois social science discipline since its birth were examined. Because revealing that the discipline is a bourgeois social science also explains its functionality in the reproduction of the consent element of hegemony. In this context, assuming that the bourgeoisie, which owns the means of material production, also owns the means of intellectual production, the class positions of the individuals and institutions that were influential in the birth of IR were examined. The result that emerged was that the first leading academics of the discipline, both in England and the United States (US), were close to the bourgeoisie in terms of class affiliation or adopting the same ideology, liberalism. Similarly, it is understood that the first chairs and institutions that played an important role in the institutionalization of IR were structures financed by the leaders of the US ruling class. In fact, it was seen that the basic epistemological concern of the discipline in its founding years, preventing wars, was related to the commercial interests of the bourgeoisie. Therefore, it is possible to argue that IR was established with the open support of the bourgeoisie when compared to other social science disciplines. In the period after World War II, the relationship between IR and the USA, which started to rise as the dominant hegemonic power, and its ruling classes continued. Because the USA wanted to move the epistemological center of international relations, whose practice it started to dominate, from Europe to the USA. The most obvious indicator of this situation is Behavioralism, which emerged as a USA social science project. While the USA reorganized the political field with the United Nations, the economic field with the International Monetary Fund (IMF) and the World Bank (WB), known as the Bretton Woods twins, and the military field with the North Atlantic Treaty Organization (NATO), it also tried to transform IR through Behavioralism. Thanks to behavioralism, the positivist tendency in IR was further strengthened and scientificity in the discipline was seen as equivalent to positivism, a bourgeois philosophy of science. In other words, positivism, which was instrumentalized for the French bourgeoisie in the years it emerged, was seen as necessary for the establishment of the consent element of hegemony for the USA and the US bourgeoisie after World War II. It is not possible to claim that this US dominance in the discipline ended with the emergence of a post-positivist agenda. Because both positivism and post-positivism understood positivism when it came to science, and neither philosophy of science questioned the Western centralism of the discipline. The emergence of the post-positivist agenda in IR with the decline of US political power also shows that positivism is closely related to US hegemony. Starting from all these points, the study presents issues such as IR being a Western-centered discipline, having a positivist character and having an anti-internationalist content as examples of the discipline's functionality in terms of the consent element of Gramscian hegemony. Finally, in the conclusion of the study, the internationalization of IR, based on the content of Gramscian hegemony that allows for counter-hegemony, is evaluated as the key to its shedding its bourgeois character.
